

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาถึงเงื่อนไขทางสังคมการเมืองที่ทำให้มีการใช้ความรุนแรงในการเคลื่อนไหวคัดค้านการเปิดดำเนินการของโรงงานไทยแลนด์แทนทาลัมอินดัสตรี จังหวัดภูเก็ต ซึ่งเป็นกรณีของความขัดแย้งที่แปรเปลี่ยนเป็นการใช้ความรุนแรงในเวลาต่อมา นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งและความรุนแรง ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกรณีการคัดค้านการเปิดดำเนินการของโรงงานไทยแลนด์แทนทาลัมอินดัสตรี จังหวัดภูเก็ต ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

2.1 แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้ง

2.1.1 ความหมายของความขัดแย้ง

Coser ได้ให้ความหมายของความขัดแย้งในแง่ของสังคมวิทยาว่าหมายถึง การต่อสู้บนค่านิยมหรือคุณค่าซึ่งเรียกร่องถึงสถานะ อำนาจ หรือทรัพยากรที่ขาดแคลนโดยคู่กรณีมีจุดมุ่งหมายเพื่อการลบล้างศัตรูของตนหรือเพื่อให้ศัตรูบาดเจ็บหรือเพื่อการกำจัดศัตรูของตน¹

Boulding กล่าวว่าความขัดแย้งหมายถึง สถานการณ์ของการแข่งขันซึ่งกลุ่มรับรู้ถึงความไปด้วยกันไม่ได้ของตำแหน่งของตนในอนาคตซึ่งเป็นศักยภาพที่สามารถจะเป็นไปได้และยังหมายถึงสถานการณ์ของการแข่งขันซึ่งแต่ละกลุ่มปรารถนาที่จะครอบครองสถานการณ์ที่ไปด้วยกันไม่ได้ นั้นอันเป็นความต้องการของกลุ่มอื่นด้วยเช่นเดียวกัน²

¹Lewis A. Coser, The functions of social conflict (New York: The Free Press, 1956), p. 8.

²Kenneth E. Boulding, Conflict and defense: A general theory (New York: Harper, 1962), p. 5.

Mack และ Pease ให้ความหมายของความขัดแย้งว่าหมายถึง การเป็นปรปักษ์กันอย่างเปิดเผยของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลซึ่งมีเป้าหมายที่การทำลายล้างคู่ต่อสู้³

Thomas กล่าวถึงความขัดแย้งในแง่ที่เป็นกระบวนการว่า ความขัดแย้งเป็นกระบวนการที่เริ่มต้นขึ้นเมื่อปัจเจกบุคคลรับรู้ว่าการกระทำของกลุ่มอื่นมีความรู้สึกคับข้องใจหรือเกี่ยวข้องกับความรู้สึกในเป้าหมายบางอย่างหรือความกังวลของปัจเจกบุคคลนั้น⁴

Cross, Names และ Beck กล่าวว่าความขัดแย้งหมายถึง ความแตกต่างระหว่างหรือในหมู่ปัจเจกบุคคล โดยความแตกต่างดังกล่าวถูกสร้างจากธรรมชาติของความขัดแย้งที่อยู่บนเป้าหมาย คุณค่า แรงจูงใจ ความคิด หรือทรัพยากร⁵

Hocker และ Wilmot ซึ่งศึกษาความขัดแย้งระหว่างบุคคล ได้ให้ความหมายของความขัดแย้งว่าหมายถึง การต่อสู้ที่แสดงออกระหว่างกลุ่มที่พึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างน้อยสองกลุ่มขึ้นไป ซึ่งรับรู้ถึงเป้าหมายที่ไปด้วยกันไม่ได้ หรือทรัพยากรที่ขาดแคลน หรือการแทรกแซงโดยกลุ่มอื่นต่อความสำเร็จในเป้าหมายของตน⁶

³Remond W. Mack and John Pease, Sociology and social-life (New York: D Van Nostrand Company, 1973), p. 68.

⁴K. W. Thomas, "Conflict and conflict management," in The handbook of industrial and organizational psychology M.D. Dunnette ed. (Chicaco: Rand McNally, 1976), pp. 889-935, cited in Borisoff Deborah and David A. Victor, Conflict management: a communication skills approach (Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, 1989), p. 1.

⁵P. G. Cross, J. H. Names, and D. Beck, Conflict and human interaction (Dubuque, IA: Kendall Hunt, 1979), p. V, cited in Borisoff Deborah and David A. Victor, Conflict management: a communication skills approach. p. 1.

⁶Joyce L. Hocker and William W. Wilmot, Interpersonal conflict. 4th ed. (Madison, Wisconsin: Brown & Benchmark, 1995), p. 21.

ในขณะที่ ม.ร.ว. พุทธิสถาน ชุมพล⁷ ได้ให้ความหมายของความขัดแย้งว่า หมายถึง สภาพการณ์ที่คนต่างๆ มีเป้าหมายหรือความต้องการที่ไปด้วยกันไม่ได้ (Incompatibility) ซึ่งหมายถึง การบรรลุเป้าหมายหนึ่งจะทำให้ไม่บรรลุอีกเป้าหมายหนึ่งในบางส่วนหรือทั้งหมด โดยเป้าหมายดังกล่าวอาจจะเป็นในเรื่องของ “คุณค่า” (Values) ที่เป็นความรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ต้องการ เช่น ความเป็นธรรมหรืออาจจะมีเป้าหมายในลักษณะที่เป็น “ผลประโยชน์” (Interests) ซึ่งมองเห็นได้ชัดเจนกว่าเช่น ผลกำไร เป็นต้น นอกจากนั้นแล้วในบางครั้งคู่กรณีอาจไม่จำเป็นต้องทราบถึงความขัดแย้งนั้นๆก็สามารถเรียกได้ว่าเป็นความขัดแย้งได้เช่นกัน เช่น เจ้าของรถยนต์ส่วนบุคคลมีความขัดแย้งกับผู้โดยสารรถประจำทางในเรื่องของพื้นที่การจราจร เป็นต้น

นอกจากนี้ ฉันทนา บรรพศิริโชติ ได้กล่าวถึงความขัดแย้งว่านอกจากจะหมายถึง ภาวะที่กลุ่มต่างๆเข้ากันไม่ได้ โดยที่ความเข้ากันไม่ได้นั้นอาจจะมีสาเหตุมาจากในเรื่องของผลประโยชน์หรืออุดมการณ์ที่แตกต่างกันแล้ว บ่อยครั้งความขัดแย้งยังมีลักษณะของการแข่งขันกันเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรที่ขาดแคลนด้วย ความขัดแย้งจึงมิได้เป็นเรื่องของความเข้ากันไม่ได้แต่เพียงอย่างเดียวโดดๆ ซึ่งทำให้มีประเด็นในเรื่องของอำนาจเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น กลุ่มหนึ่งมีอำนาจในการเข้าถึงทรัพยากรมากกว่าอีกกลุ่มหนึ่ง หรือแต่ละกลุ่มมีอำนาจในการตัดสินใจที่มีผลต่อการยุติความขัดแย้งที่ไม่เท่าเทียมกัน เป็นต้น⁸

จอห์น แมคคอนเนล ได้ตั้งข้อสังเกตในเรื่องความขัดแย้งเพิ่มเติมว่า โดยทั่วไปแล้วเมื่อกล่าวถึงความขัดแย้ง มักจะมองว่าเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณีเสียเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามความขัดแย้งอาจเกิดขึ้นภายในตัวคู่กรณีแต่ละฝ่ายได้ด้วยเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะเมื่อแต่ละฝ่ายต้องตัดสินใจกระทำการหรือไม่กระทำการบางอย่าง เช่น ในความขัดแย้งระหว่างรัฐกับมวลชน ฝ่ายรัฐเองอาจจะเกิดความขัดแย้งขึ้นในกระบวนการที่ต้องทำการตัดสินใจภายใน

⁷ ม.ร.ว. พุทธิสถาน ชุมพล, “สันติภาพภายใต้เงื่อนไขของความขัดแย้งทางสังคมและการเมือง,” ใน มนุษย์กับสันติภาพ. ศรีเพ็ญ ศุภพิทยากุล, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), หน้า 30.

⁸ ฉันทนา บรรพศิริโชติ, “ความขัดแย้งในสังคมไทย : ช่องว่างของการรับรู้และความเข้าใจ,” ใน ความขัดแย้งในสังคมไทย ยุควิกฤตเศรษฐกิจ. พัชรี สีโรรส บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2542), หน้า 32.

พรรคว่า หากจะใช้ยุทธวิธีการเจรจาเพื่อแก้ไขความขัดแย้ง แต่อาจจะทำให้สมาชิกพรรคของตนเองที่ไม่เห็นด้วยนำมาเป็นข้อโจมตีได้ในภายหลัง⁹

เมื่อพิจารณาถึงความหมายของความขัดแย้งตามที่ได้มีการศึกษาไว้ข้างต้น อาจสรุปได้ว่า ความขัดแย้ง เป็นปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความเข้ากันไม่ได้ระหว่างคู่กรณีและ/หรือภายในตัวคู่กรณีเองก็ได้ โดยความเข้ากันไม่ได้อาจเป็นได้ทั้งเรื่องที่เป็นนามธรรม เช่น ระบบความคิดหรืออุดมการณ์ ทศนคติ คุณค่า หรือสิ่งที่เป็นรูปธรรมกว่าเช่น ทรัพยากรหรือผลประโยชน์ ทั้งนี้ ความขัดแย้งมักจะแสดงออกมาในรูปของการต่อสู้ การแย่งชิงหรือการแข่งขันระหว่างคู่กรณีที่มีความไปด้วยกันไม่ได้นั้นๆ อยู่และที่สำคัญความขัดแย้งมักจะต้องอาศัยการรับรู้ถึงความเข้ากันไม่ได้นั้นๆ ด้วย

2.1.2 ลักษณะของความขัดแย้ง

หากพิจารณาถึงสถานะระหว่างคู่กรณีในความขัดแย้ง อาจจะสามารถแบ่งประเภทของความขัดแย้งได้ใน 2 ลักษณะ¹⁰ กล่าวคือ

1. ความขัดแย้งที่คู่กรณีมีฐานะเท่าเทียมกัน (Symmetric Conflicts) ซึ่งหมายถึงความขัดแย้งระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร ประเทศ หรืออาจจะเป็นภูมิภาคที่ต่างฝ่ายต่างมีฐานะเท่าเทียมกัน เนื่องจากมีลักษณะโดยทั่วไปคล้ายคลึงกันและมีทรัพยากรเท่าๆกัน เช่น ความขัดแย้งระหว่างอาจารย์กับอาจารย์ ระหว่างธนาคาร 2 แห่ง หรือความขัดแย้งระหว่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต

2. ความขัดแย้งที่คู่กรณีมีฐานะไม่เท่าเทียมกัน (Asymmetric Conflicts) ซึ่งหมายถึงความขัดแย้งระหว่างคู่กรณีที่มีลักษณะโดยทั่วไปแตกต่างกันและมีทรัพยากรไม่เท่าเทียมกันหรือต่างชนิดกัน โดยทรัพยากรที่ต่างกันนี้อาจจะเป็นเรื่องของอำนาจ กำลังทหาร ความเป็นเจ้าของ

⁹จอห์น แมคคอนเนล, ศาสตร์และศิลป์แห่งการระงับความขัดแย้ง, แปลโดย พระไพศาล วิสาโล และคนอื่นๆ (กรุงเทพมหานคร: เสริมสิกขาลัย, 2538), หน้า 6.

¹⁰ม.ร.ว. พุทธิสถาน ชุมพล, "สันติภาพภายใต้เงาของความขัดแย้งทางสังคมและการเมือง," ใน มนุษย์กับสันติภาพ, หน้า 31.

ปัจจัยการผลิต ระดับการศึกษา หรือความเป็นอิสระส่วนบุคคล ลักษณะของความขัดแย้งประเภทนี้ เช่น ความขัดแย้งระหว่างนายทาสกับทาสหรือความขัดแย้งระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีลักษณะของความขัดแย้งที่จำแนกตามการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ซึ่งมารค ตามไท แบ่งลักษณะของความขัดแย้งในสังคมต่างๆเป็น 2 ประเภท¹¹

ประเภทแรกได้แก่ ความขัดแย้งที่คู่กรณีไม่ยอมรับกติการ่วมกันในการจัดการ เนื่องจากในขณะเจรจาต่างฝ่ายต่างหาขอบเขตของตัวเองทำให้มีกติกาและความเข้าใจที่แตกต่างกัน ทำให้การรับรู้เรื่องความจริงใจในการเจรจาอ่อนไหว อำนาจระหว่างคู่กรณีต่างกันและภายใต้การไม่มีกติการ่วมกันที่จะทำให้อำนาจมีความสมดุลมากขึ้น ต่างฝ่ายจึงพยายามสร้างอำนาจให้กับตนเองเพื่อการต่อรอง

ประเภทที่สองได้แก่ ความขัดแย้งที่คู่กรณีมีกติกาบางอย่างร่วมกันในการเจรจาซึ่งทำให้ช่องว่างความแตกต่างทางอำนาจลดน้อยลง กติการ่วมกันจึงสามารถกำหนดให้อีกฝ่ายเข้าใจว่าคู่กรณีคิดอย่างไรทำให้คู่กรณีสามารถยับยั้งความรู้สึกส่วนตัวและใช้เหตุผลมากขึ้น

2.1.3 สาเหตุของความขัดแย้ง

Lorenz อธิบายว่าความขัดแย้งและการต่อสู้เป็นลักษณะที่ติดตัวมาแต่กำเนิดของสัตว์สังคมและรวมไปถึงมนุษย์ ทั้งนี้เป็นเพราะได้มาจากการศึกษาพฤติกรรมของสัตว์ (Ethology) ซึ่งเชื่อว่า คุณลักษณะของความขัดแย้งของมนุษย์ขึ้นอยู่กับสัญชาตญาณของความก้าวร้าวและการแข่งขันเพื่อแย่งชิงพื้นที่ที่เป็นอาณาเขต เป็นต้น โดยแรงกระตุ้นที่เป็นการทำลายล้างจะเป็นตัวกำหนดรูปแบบของการต่อสู้ว่ามากขึ้นหรือน้อยลง¹²

¹¹มารค ตามไท "ความขัดแย้ง สันติวิธีและการอยู่ร่วมกันตามรัฐธรรมนูญใหม่" ใน สันติวิธี: ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความมั่นคง. พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), หน้า 17.

¹²Korad Lorenz, On aggression (New York: Bantam, 1969), cited in Paul Wehr, Conflict regulation (Boulder, Colorado: Westview Press, 1979), pp. 1-2.

ในขณะที่ทฤษฎีในแนว Marxist จะเชื่อว่าความขัดแย้งทางสังคมมีต้นกำเนิดมาจากธรรมชาติของสังคมและวิธีการที่สังคมถูกกำหนดโครงสร้างขึ้น ซึ่งความขัดแย้งมีจุดกำเนิดมาจากผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกันระหว่างชนชั้นที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะเป็นผลมาจากโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจแบบทุนนิยมซึ่งเป็นโครงสร้างที่มีการควบคุม การบังคับหรือการกดขี่¹³

นอกจากนี้ ยังมีการอธิบายถึงสาเหตุของความขัดแย้งว่า เป็นผลมาจากการสื่อสารที่ไม่สมบูรณ์ การรับรู้หรือการคำนวณที่ผิดพลาด การกล่อมเกลாத่างสังคมและกระบวนการที่ขาดสติอย่างเพียงพอ เช่น การเชื่อว่าจุดเริ่มต้นของสงครามเป็นการคำนวณและความรับรู้ที่ผิดพลาดของมนุษย์ในการแสวงหาผลประโยชน์ของชาติที่มีการแข่งขันกัน¹⁴

อย่างไรก็ตาม ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ได้อธิบายว่าความขัดแย้งมีสาเหตุที่แตกต่างกันตามประเภทของความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เนื่องจากความขัดแย้งมีสาเหตุมาจากตัวแปรที่สัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน เช่น ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับความต้องการในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ตัวแปรทางด้านจิตวิทยาซึ่งเกี่ยวข้องกับความต้องการอำนาจและการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจหรือเป็นอิสระจากการกดขี่ ตัวแปรทางด้านสภาพภูมิศาสตร์ซึ่งทำให้เกิดความขัดแย้งในเรื่องข้อพิพาทในเรื่องพรมแดนที่ติดต่อกัน ตัวแปรทางสังคมและเศรษฐกิจซึ่งเป็นสาเหตุของความขัดแย้งทางชนชั้นหรือการแย่งชิงทรัพยากร หรืออาจเป็นตัวแปรในด้านวัฒนธรรมซึ่งเป็นสาเหตุของความขัดแย้งในประเด็นทางศาสนาหรือเชื้อชาติ เป็นต้น¹⁵

2.1.4 ทักษะบางประการที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง

ในการพิจารณาถึงความขัดแย้ง อาจจะสามารถจำแนกมุมมองที่มีต่อความขัดแย้งในลักษณะที่แตกต่างกัน ทักษะเกี่ยวกับความขัดแย้งอาจจะสามารถจำแนกได้เป็น ทักษะที่ปฏิเสธ

¹³Paul Wehr, *Conflict regulation* (Boulder, Colorado: Westview Press, 1979), pp. 3-7.

¹⁴Ibid., p. 7.

¹⁵ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. ทฤษฎีทางเลือก : ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรง (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2533), หน้า 45.

ความขัดแย้งและทัศนคติที่ยอมรับความขัดแย้ง ซึ่งจะส่งผลให้วิธีการแก้ไขความขัดแย้งแตกต่างกันออกไปด้วย

ทัศนคติในแนวทางที่ไม่ยอมรับหรือปฏิเสธความขัดแย้ง

Parsons¹⁶ และ Smelser¹⁷ มองว่า สังคมเป็นระบบของการรวมกันของความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องบรรทัดฐาน ความสามัคคีในสังคมจะเป็นรากฐานของความชอบธรรมในระบบสังคม และการรับรู้ของสมาชิกในสังคมในเรื่องบทบาทและสถานะทางสังคม

เช่นเดียวกันกับ Johnson ซึ่งเชื่อว่า ความขัดแย้งเป็นส่วนประกอบซึ่งไม่สำคัญ เป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความตึงเครียดที่ไม่มีเหตุผลในระบบและเป็นการคุกคามต่อความสมดุลของระบบสังคมที่เป็นอยู่¹⁸

จะเห็นได้ว่าทัศนคติที่ปฏิเสธความขัดแย้งมักจะตั้งอยู่บนฐานของการมองว่า ความร่วมมือกันเป็นความปกติของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่มในทุกสังคม ดังนั้นจึงเป็นการยากสำหรับผู้มีทัศนคติดังกล่าวที่จะเข้าใจกระบวนการของความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม¹⁹

นอกจากทัศนคติที่มองความขัดแย้งเป็นเรื่องผิดปกติในทางสังคมแล้ว ยังมีทัศนคติเกี่ยวกับความขัดแย้งในอีกลักษณะหนึ่งที่ปฏิเสธความขัดแย้งเช่นเดียวกัน ซึ่งมักจะปรากฏอยู่ในทฤษฎีการอธิบายในแนว Marxist ที่เชื่อว่า ความขัดแย้งเป็นผลมาจากความขัดแย้งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ทางชนชั้นในทางผลประโยชน์ แต่ความขัดแย้งในผลประโยชน์ที่อยู่ในสังคมจะไม่คงอยู่อย่างถาวร

¹⁶Talcott Parsons, The social system (New York: Free Press, 1951), cited in Paul Wehr, Conflict regulation. p. 3.

¹⁷Neil Smelser, Theory of collective behavior system (New York: Free Press, 1962), cited in Paul Wehr, Conflict regulation. p. 3.

¹⁸Chalmers Johnson, Revolutionary change (Boston: Little Brown and Co.,1966), cited in Paul Wehr, Conflict regulation. p. 4.

¹⁹Paul Wehr, Conflict regulation. p. 4.

เนื่องจากจะมีรูปแบบของสังคมที่ปราศจากชนชั้นเกิดขึ้นจากความขัดแย้งทางสังคมที่เป็น การปฏิวัติ²⁰ ซึ่งเท่ากับว่าจะทำให้ไม่มีชนชั้นที่มีความขัดแย้งอีกต่อไป จะเห็นได้ว่าทัศนะดังกล่าว พิจารณาถึงความขัดแย้งเฉพาะที่มีสาเหตุมาจากผลประโยชน์ทางชนชั้นเท่านั้น ดังนั้นหาก สามารถทำให้ไม่มีชนชั้นในสังคมได้ ความขัดแย้งก็จะไม่เกิดขึ้น

ทัศนะในแนวทางที่ยอมรับความขัดแย้ง

Coser เชื่อว่า ความขัดแย้งสามารถช่วยให้สังคมมีความเข้มแข็งขึ้นภายใน ความขัดแย้ง ยังเปรียบเสมือนลิ้นนिरภัยทางสังคมที่เป็นสัญญาณเตือนภัยล่วงหน้าว่าสังคมกำลังประสบกับ ปัญหา ความขัดแย้งจึงเป็นกระบวนการที่ช่วยลดความเป็นศัตรูระหว่างกันให้น้อยลงได้ และยัง ช่วยทำให้เอกลักษณ์ของกลุ่มมีความชัดเจนขึ้นเมื่อจะต้องเผชิญกับกลุ่มอื่น ซึ่งจะทำให้ลด ความตึงเครียดและสร้างเอกภาพภายในกลุ่มได้ด้วย²¹

เช่นเดียวกับ Poloma ซึ่งเห็นว่า ความขัดแย้งเป็นกระบวนการทางสังคม ซึ่งอาจจะเป็น เครื่องมือในการจัดรูป สร้างเอกภาพและธำรงไว้ซึ่งโครงสร้างทางสังคม ความขัดแย้งทำให้สามารถ สร้างและรักษาแนวเขตระหว่างกลุ่มได้ นอกจากนี้ความขัดแย้งกับกลุ่มอื่นอาจจะช่วยให้มี การยืนยันถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มและสงวนรักษาอัตลักษณ์นั้นจากการรวมอยู่ในโลกที่เป็นสังคม โดยรอบด้วย²²

นอกจากนั้น ยังมีทัศนะที่เชื่อว่ามนุษย์ไม่สามารถขจัดความขัดแย้งให้หมดไปจากสังคมได้ เช่น Gandhi มองว่าความขัดแย้งนั้นเป็นวิภาษวิธี การเคลื่อนไหวทางสังคมจากเงื่อนไขของความไม่เป็นจริงสู่ความจริงทางสังคมจะไม่มีทางสิ้นสุดดังเช่นทฤษฎีของมาร์กซ์ เนื่องจาก ความจริงสุดท้ายจะไม่ถูกค้นพบ ความขัดแย้งจึงไม่มีที่ทางหายไปแต่จะดำเนินต่อไปในการแสวง

²⁰Ibid.

²¹Lewis A. Coser, The functions of social conflict. pp. 41,72.

²²Margaret M. Poloma, Contemporary sociological theory (New York: Macmillan Publishing, 1979), p. 67.

หาความจริง²³ ดังนั้นความขัดแย้งยังคงมีอยู่และไม่สามารถขจัดให้หมดสิ้นไปได้ ซึ่งทัศนะดังกล่าวตรงข้ามกับแนวความคิดเรื่องความขัดแย้งทางชนชั้นข้างต้นซึ่งเชื่อว่าสามารถขจัดความขัดแย้งให้หมดสิ้นไปได้ในท้ายที่สุด

เช่นเดียวกันกับ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ซึ่งกล่าวว่า เนื่องจากมนุษย์มิได้กำเนิดมาเหมือนกัน แต่มีความแตกต่างทั้งในแง่ของพันธุกรรมและสภาพแวดล้อมทางสังคม ความแตกต่างดังกล่าวมักจะเป็นที่มาของความขัดแย้ง ดังนั้นความขัดแย้งจึงเป็นเรื่องปกติธรรมดาของสังคมมนุษย์ กล่าวให้ถึงที่สุดแล้ว ความขัดแย้งสามารถเกิดขึ้นได้ตั้งแต่มีมนุษย์คนที่ 2 ขึ้นในโลกนี้แล้วเพราะการดำรงอยู่ของมนุษย์อีกคนหนึ่งทำให้โอกาสที่มนุษย์คนแรกจะเข้าไปสวมบทบาท ครอบครองทรัพย์สินหรือดำรงตนอยู่ในที่ของอีกคนนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากยิ่ง ดังนั้นความขัดแย้งจึงเป็นเรื่องที่ไม่สามารถขจัดให้สิ้นไปได้ในความเป็นจริงในสังคมมนุษย์²⁴

2.2 แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความรุนแรง

2.2.1 ความหมายของความรุนแรง

Domenach²⁵ กล่าวว่าสิ่งที่เราเรียกว่าเป็นความรุนแรงนั้น มาจากการมองใน 3 แง่มุมด้วยกัน กล่าวคือมุมมองในทางจิตวิทยา เช่น ภาพการระเบิด มุมมองในแง่จริยธรรม เช่น การโจมตีทรัพย์สินและเสรีภาพของบุคคลอื่น และมุมมองทางการเมือง เช่น การใช้กำลังเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจหรือการใช้อำนาจที่ไม่เหมาะสมเพื่อจุดมุ่งหมายที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย โดยมุมมองในทางการเมืองนั้นเป็นมุมมองที่มีผู้สนใจมากที่สุดในศตวรรษที่ 20 ที่ผ่านมา ดังจะเห็นได้จากความหมายของความรุนแรงตามพจนานุกรม Lalande dictionary of philosophy หมายถึง

²³ Joan Bondurant, *Conquest of violence* (Berkeley: University of California Press, 1965) cited in Paul Wehr, *Conflict regulation*, p. 9.

²⁴ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, *สันติทฤษฎี/วิถีวัฒนธรรม* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2539), หน้า 19,36.

²⁵ Jean-Marie Domenach, "Violence and philosophy," in *Violence and its causes* (Paris: The United Nation, 1981), p. 28.

เหตุการณ์ทุกอย่างที่ไม่ชอบธรรมและรวมไปถึงการใช้กำลังที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย²⁶ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะทัศนะเกี่ยวกับความรุนแรงและรัฐของ Weber ที่ว่า “ความรุนแรงเป็นวิธีการเฉพาะของรัฐซึ่งรัฐเป็นเจ้าของแต่เพียงผู้เดียวในที่มาของความชอบธรรมในการใช้ความรุนแรง”²⁷

นอกจากนี้ยังมีการให้ความหมายความรุนแรงในลักษณะที่แทบจะแยกไม่ออกจากอำนาจด้วย เช่น Mill ได้ให้ความหมายของความรุนแรงโดยพิจารณาถึงอำนาจทางการเมืองและให้คำจำกัดความของความรุนแรงว่า “การเมืองทุกชนิดคือการต่อสู้เพื่ออำนาจและอำนาจที่สูงสุดก็คือความรุนแรง”²⁸

ต่อมาความหมายและคำจำกัดความของความรุนแรงส่วนใหญ่ถูกนิยามในเชิงพฤติกรรม (Behavioral) มากขึ้น เนื่องจากการศึกษาเกี่ยวกับความรุนแรงซึ่งเป็นที่สนใจของนักวิชาการนั้นมาพร้อมกับยุคสมัยที่พฤติกรรมศาสตร์กำลังได้รับความนิยม²⁹ ความหมายของความรุนแรงในเชิงพฤติกรรมดังกล่าว เช่น Nieburg ให้ความหมายของความรุนแรงว่า หมายถึง การทำให้สะดุดหรือบาดเจ็บ³⁰

²⁶Ibid.

²⁷Max Weber, “Politics as a vocation,” in The theory of social and economic organization eds. H. H. Gerth and C. Wright Mills (New York: n.p.,1966), cited in Rasheeduddin Khan, “Violence and socio-economic development,” in Violence and its causes. p. 168.

²⁸C. Wright Mill. The power elite (New York: Oxford University Press, 1956), p. 171.

²⁹ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. ทำทนายทางเลือก : ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรง. หน้า 9.

³⁰Harold L. Nieburg, Political violence: The behavioral process (New York: St.Martin’s Press, 1969), p. 18.

Bondurant กล่าวว่าความรุนแรงหมายถึง การจงใจใช้กำลังในแนวทางที่ตั้งใจให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้รับบาดเจ็บ โดยการบาดเจ็บนั้นจะต้องเข้าใจว่ารวมทั้งอันตรายทางร่างกายและทางจิตใจด้วย³¹

Mackenzie ให้ความหมายของความรุนแรงว่าหมายถึง การใช้กำลังทางกายภาพเพื่อทำให้บาดเจ็บอย่างทรมาณหรือเป็นเหตุให้เกิดการทำลายบุคคลหรือทรัพย์สิน โดยการใช้กำลังนั้นมักจะเป็นสาเหตุให้เกิดความบาดเจ็บทางร่างกายหรือเป็นการแทรกแซงเสรีภาพส่วนบุคคล³²

นอกจากนี้ยังพบว่ามีการให้ความหมายความรุนแรงเชิงพฤติกรรมทางการเมืองเป็นการเฉพาะด้วย เช่น Gurr กล่าวว่า ความรุนแรงทางการเมืองหมายถึง ปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการใช้กำลังหรือข่มขู่ว่าจะใช้กำลังโดยสมาชิกของสังคมการเมืองเพื่อต่อต้านผู้นำหรือต่อต้านรัฐบาลของตน ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ละเมิดความเป็นระเบียบทางการเมืองในขณะนั้น³³

Honderich ให้ความหมายของความรุนแรงทางการเมืองว่าหมายถึง การใช้กำลังเพื่อการทำลายล้างบุคคลหรือสิ่งของเพื่อการเปลี่ยนแปลงนโยบาย ระบอบการปกครองหรือแม้กระทั่งเพื่อการเปลี่ยนแปลงในการดำรงอยู่ของปัจเจกบุคคลในสังคมตนเองและสังคมอื่น ซึ่งการใช้กำลังดังกล่าวถูกห้ามโดยกฎหมาย นอกจากนั้นความรุนแรงทางการเมืองยังเป็นการใช้กำลังเพื่อก่อให้เกิดผลกระทบต่อการตัดสินใจในเรื่องความต้องการของบุคคลอื่นด้วย โดยลักษณะพิเศษของความรุนแรงทางการเมืองก็คือเป็นสิ่งที่คนทั่วไปไม่สามารถใช้ได้ ยกเว้นรัฐซึ่งเป็นผู้มีอำนาจอันชอบธรรม ความรุนแรงทางการเมืองตามความหมายนี้จึงได้แก่ การก่อการจลาจลทางเชื้อชาติ การทำลายล้างด้วยไฟและระเบิด การลักพาตัว การจับปล้น การทำให้บาดเจ็บ พิการ

³¹ Joan Bondurant, Conquest of violence: The Gandhian philosophy of conflict (Berkeley, CA: University of California Press, 1971), p. 9.

³² W. J. M. Mackenzie, Power, violence, decision (Middlesex, England: Penguin Books, 1975), p. 39.

³³ เท็ด โรเบิร์ต เกอร์ร, จิตวิทยาการเมืองกับการปฏิวัติ. แปลโดย กนลา สุขพานิช - ชันธปราบ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2526), หน้า 6.

และเสียชีวิต รวมไปถึงการใช้ความรุนแรงในการปฏิวัติด้วย³⁴

Galtung ได้นิยามความรุนแรงให้มีขอบเขตที่กว้างขึ้นกว่าการนิยามในเชิงพฤติกรรม กล่าวคือ Galtung เชื่อว่า ความรุนแรงจะเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์ถูกอิทธิพลบังคับให้การทำให้เป็นจริง ทั้งทางร่างกายและจิตใจที่เป็นอยู่จริงมีระดับต่ำกว่าการทำให้เป็นจริงในศักยภาพที่มนุษย์นั้นมีอยู่ ความรุนแรงของ Galtung จึงหมายถึง “การทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างศักยภาพ (Potential) และความเป็นจริง (Actual)” หรือกล่าวให้ง่ายขึ้นก็คือ “การทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างสิ่งซึ่งมีความสามารถจะเป็นได้กับสิ่งซึ่งเป็นอยู่จริง รวมไปถึงสิ่งซึ่งเพิ่มช่องว่างระหว่างศักยภาพและความเป็นจริงและสิ่งซึ่งมาขัดขวางการลดลงของช่องว่างนี้ด้วย”³⁵

ประเด็นสำคัญของ Galtung ก็คือ ศักยภาพที่ว่าจะต้องมีความเป็นไปได้จริงในระดับของทรัพยากรที่มีอยู่ด้วย ซึ่งจะไม่รวมไปถึงการที่ทรัพยากรมีอยู่จริงแต่ถูกผูกขาดโดยกลุ่ม ชนชั้น หรือถูกใช้เพื่อวัตถุประสงค์อื่น ความรุนแรงจึงต้องเป็นสิ่งที่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้ในสภาพที่เป็นอยู่ ณ ช่วงเวลานั้นๆ ด้วยเป็นสำคัญ หากอยู่ในสภาพที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ก็จะไม่เป็นความรุนแรง เช่น ความตายจากโรคฝีดาษหรือวัณโรคในศตวรรษที่ 18 ไม่เป็นความรุนแรงในความหมายของ Galtung เนื่องจากเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยากในเวลานั้น แต่ถ้าหากปรากฏการณ์เดียวกันนี้เกิดขึ้นในยุคสมัยในปัจจุบันที่มียาซึ่งรักษาโรคนี้ได้แล้ว ความตายดังกล่าวจะเป็นความรุนแรงทันที เช่นเดียวกันกับ ความตายจากแผ่นดินไหวในปัจจุบันจะไม่ถือว่าเป็นความรุนแรง เนื่องจากเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เช่นเดียวกับโรคฝีดาษหรือวัณโรคในอดีต แต่ถ้าในอนาคตมนุษย์สามารถหลีกเลี่ยงแผ่นดินไหวได้ ความตายที่มีสาเหตุจากแผ่นดินไหวก็จะเป็นความรุนแรง³⁶

³⁴Ted Honderich, Violence for equality: Inquiries in political philosophy, incorporating three essays on political violence (New York: Penguin Books, 1980), pp. 23,104,154.

³⁵Johan Galtung, Essay in peace research. Vol. 1: Peace: research · education · action (Copenhagen: Christian Ejlertsen, 1975), pp. 110-111.

³⁶Ibid.

ทั้งนี้ Galtung จึงได้สรุปความหมายและเงื่อนไขของความรุนแรงข้างต้นเพื่อให้การนิยามความรุนแรงมีความรัดกุมมากขึ้นในภายหลังว่า ความรุนแรง หมายถึง “อะไรก็ตามที่สามารถหลีกเลี่ยงได้ซึ่งมาขัดขวางการทำให้เป็นจริงในตนเองของมนุษย์”³⁷ โดยการทำให้เป็นจริงของมนุษย์นั้นหมายความถึง ความพอใจในความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดว่าอะไรสามารถทำให้มนุษย์ได้รับอันตรายได้บ้าง ซึ่งในทัศนะของ Galtung แล้วความต้องการพื้นฐานของมนุษย์มีทั้งที่สิ่งเป็นวัตถุและสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุก็ได้ เช่น ความต้องการในแง่การมีชีวิตรอด เช่น ความปลอดภัย หรือความต้องการในแง่กายภาพ เช่น อากาศ อาหาร การเคลื่อนไหว ความต้องการในแง่สังคมเช่น ความรัก ความต้องการในแง่การเมืองเช่น การประท้วงในสิ่งที่ไม่เห็นด้วย ความต้องการในแง่ที่สัมพันธ์กับตนเอง เช่น ความต้องการสำหรับการทำให้ตัวเองเป็นจริงได้หรือการทำให้ชีวิตมีความหมาย เป็นต้น³⁸

เช่นเดียวกันกับ MacGregor และคนอื่นๆ ซึ่งให้ความหมายของความรุนแรงที่คล้ายคลึงกับ Galtung ที่ว่า ความรุนแรงหมายถึง แรงกดดันทางกายภาพ ทางชีวภาพและทางจิตใจทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลซึ่งเกินขอบเขตที่แน่นอน เป็นผลทำให้ลดศักยภาพในการแสดงออกของบุคคลในสังคมที่เกิดความรุนแรงนี้ขึ้นทั้งที่ระดับของปัจเจกบุคคลและกลุ่ม โดยแรงกดดันในที่นี้หมายถึง การใช้กำลัง การบังคับหรืออำนาจที่เกินการยอมรับในระดับปกติของบุคคลหรือกลุ่มซึ่งจะต้องพิจารณาในแง่ความชอบธรรมหรือจริยธรรม ดังนั้นแรงกดดันทางกายภาพจึงอาจหมายถึง การคุมขัง การผูกมัดร่างกาย หรือการทุบตี แรงกดดันทางชีวภาพอาจเป็นความหิว ความกระหายหรือการขาดอาหาร แรงกดดันทางจิตใจอาจจะเป็นความโดดเดี่ยว ความปวดร้าวหรือการล้างสมอง เป็นต้น ส่วนขอบเขตที่แน่นอนนั้นหมายถึงแรงกดดันที่เกินระดับของความต้านทานก่อนที่จะเป็นอันตราย นอกจากนี้ศักยภาพในที่นี้จะต้องขึ้นอยู่กับระดับของการพัฒนาของแต่ละสังคมด้วยเป็นสำคัญ เช่น ประเทศที่พัฒนาแล้วและที่ยังไม่พัฒนานั้น ศักยภาพในการแสดงออกจะมีไม่เท่ากัน³⁹

³⁷ Johan Galtung, "The specific contribution of peace research to the study of violence: typologies" in *Violence and its causes*. p. 84.

³⁸ Ibid., p. 89.

³⁹ Filipe E. MacGregor, S.J., and Marcial Rubio C., "Rejoinder to the theory structural violence," in *The culture of violence* eds. Kumar Rupesinghe and Marcial Rubio C. (Tokyo: United Nations University Press, 1994), pp. 46-47.

ทั้งนี้ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ กล่าวถึงความหมายของความรุนแรงว่า หากจะกล่าวให้ถึงที่สุดแล้วความรุนแรงหมายถึง “การทำให้ศักยภาพของมนุษย์สะดุดหยุดลงโดยยังไม่ถึงกาลอันสมควร” เช่น ความตายของมนุษย์เป็นความรุนแรงเนื่องจากชีวิตต้องถูกทำให้สิ้นสุดลงและส่งผลให้โอกาสที่ชีวิตนั้นจะเติบโตเกื้อกูลต่อสังคมและชีวิตอื่นๆ (ศักยภาพของชีวิต) ต้องสะดุดหยุดลงตามไปด้วย⁴⁰

จะเห็นได้ว่าความหมายของความรุนแรงที่กว้างขึ้นนี้ทำให้ความรุนแรงครอบคลุมมิติต่างๆ มากขึ้นไม่ว่าจะเป็น มิติในการพัฒนา เช่น การขาดนโยบายการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม มิติในทางสิทธิมนุษยชน เช่น ประชาชนไม่มีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองในการศึกษา แนวคิดต่างๆ การไม่มีสิทธิในการวิพากษ์วิจารณ์ผู้มีอำนาจในสังคมการเมือง หรือสิทธิในการมีหนทางความเพื่อผู้คด้อย่างยุติธรรม⁴¹ หรือแม้กระทั่งความยากจน (ซึ่งคนจำนวนหนึ่งอาจเข้าใจว่าไม่ความยากจนในหมู่คนชั้นหรือเข้าใจว่าความยากจนเกิดจากความเกียจคร้านเป็นต้น) ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นการกำจัดช่องทางหรือโอกาสในการบรรลุศักยภาพของมนุษย์ทั้งสิ้น

นอกจากนี้ Galtung ยังกล่าวว่าความหมายของความรุนแรงที่มักจะนิยามว่าเป็นการใช้กำลังเพื่อการทำลายมนุษย์นั้นเป็นการให้ความหมายความรุนแรงที่เหมาะสมสำหรับชนชั้นนำ (Elitist concept) มากกว่าเป็นความหมายของความรุนแรงที่เกิดขึ้นจริงกับผู้ที่ไม่ใช่ชนชั้นนำ (Non-elitist concept) เพราะชนชั้นนำดูจะไม่เคยได้รับความทุกข์ทรมานจากความรุนแรงซึ่งเป็นผลที่เกิดขึ้นจากความยากจน การกดขี่หรือความแปลกแยกในขอบเขตที่ผู้ไม่ใช่ชนชั้นนำได้รับ โดยเปรียบเทียบกับสงครามอันเป็นความรุนแรงที่ชัดเจนกว่าซึ่งส่งผลต่อทั้งชนชั้นนำและชนชั้นไม่นำได้พร้อมๆ กัน⁴²

เมื่อพิจารณาถึงความหมายของความรุนแรงข้างต้นอาจจะสรุปได้ว่า ความหมายของความรุนแรงที่เป็นลักษณะของการใช้กำลังเพื่อการทำลายหรือการทำให้ผู้อื่นได้รับบาดเจ็บนั้นเป็น

⁴⁰ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, ทำท่ายทางเลือก : ความรุนแรงและการไม่ใช่ความรุนแรง, หน้า 12.

⁴¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 33-34.

⁴² Johan Galtung, “The specific contribution of peace research to the study of violence: typologies” in *Violence and its causes*. p. 90.

การมองความรุนแรงในแง่ของพฤติกรรมของผู้กระทำหรือผู้ใช้ความรุนแรงเป็นสำคัญ ในขณะที่ความหมายของความรุนแรงในลักษณะที่เป็นการทำลาย การขัดขวางหรือการจำกัดโอกาสของความสามารถของมนุษย์ในการบรรลุศักยภาพนั้นเป็นการมองความรุนแรงในแง่ผลที่เกิดขึ้นกับเหยื่อของความรุนแรง

การมองความรุนแรงในแง่มุมมองที่ต่างกันนี้ส่งผลให้ลักษณะหรือประเภทของความรุนแรงแตกต่างกันออกไปด้วยกล่าวคือ หากเป็นการมองความรุนแรงในแง่ของผู้กระทำ ความรุนแรงจะมีขอบเขตเพียงพฤติกรรมต่างๆของผู้กระทำที่เป็นความรุนแรงตามความหมายของความรุนแรงในนัยที่เป็นพฤติกรรม เช่น การใช้กำลังเพื่อฆ่า ทำร้ายร่างกายหรือจิตใจ ทำลายทรัพย์สินหรือละเมิดเสรีภาพของมนุษย์ เป็นต้น ในขณะที่หากเป็นการมองความรุนแรงในแง่ของผลที่เกิดขึ้นกับเหยื่อ ความรุนแรงจะไม่จำกัดเฉพาะแค่พฤติกรรมของผู้กระทำที่ใช้ความรุนแรงในลักษณะต่างๆกันเท่านั้น แต่จะรวมไปถึงผลที่เกิดขึ้นกับเหยื่อที่ไม่มีผู้กระทำที่ชัดเจนด้วยเช่นเดียวกัน เช่น โครงสร้างที่มีการกระจายทรัพยากรที่ไม่เป็นธรรมทำให้เกิดความยากจนและเป็นสาเหตุของการขาดอาหารและอดตายในที่สุด ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวไม่มีผู้กระทำที่ชัดเจน ไม่มีผู้ใดใช้กำลังเพื่อทำให้คนๆนั้นอดตาย แต่แล้วความตายก่อนเวลาอันควรซึ่งแน่นอนว่าเป็นความรุนแรงก็เกิดขึ้นไม่ต่างกัน

2.2.2 ลักษณะของความรุนแรง

ลักษณะของความรุนแรงแบ่งตามที่มาของความรุนแรง

สำหรับ Galtung แล้วลักษณะของความรุนแรงอาจจำแนกได้ตามที่มาของความรุนแรงที่เกิดขึ้นได้เป็น 3 ประเภทดังนี้

ความรุนแรงทางตรง (Direct violence)

ความรุนแรงทางตรง หมายถึง ความรุนแรงซึ่งมีผู้กระทำหรือมีบุคคลซึ่งใช้ความรุนแรงเป็นผู้กระทำ⁴³ หรือหากกล่าวในแง่ของการนิยามความรุนแรงในเชิงพฤติกรรมก็คือ ปรากฏการณ์ที่

⁴³ Johan Galtung, Essay in peace research. Vol. 1: Peace: research · education · action, p. 113.

เกิดขึ้นในลักษณะที่เป็นการทำลายร่างกายซึ่งมีที่มาเป็นบุคคลซึ่งตั้งใจจะใช้ความรุนแรงซึ่งรวมไปถึงความรุนแรงในเชิงจิตใจด้วย ความรุนแรงทางตรงจึงอาจจะมีอีกอย่างว่าเป็นความรุนแรงส่วนบุคคล (Personal violence) ลักษณะของความรุนแรงประเภทนี้จึงเป็นความรุนแรงแบบดั้งเดิม (Classical violence)⁴⁴ ความรุนแรงทางตรงหรือความรุนแรงส่วนบุคคลนี้ยังสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทตามลักษณะของเป้าหมายของความรุนแรงทางตรงได้ดังนี้

ตารางที่ 1 ประเภทของความรุนแรงทางตรงหรือความรุนแรงส่วนบุคคล

ความรุนแรงที่มีผลต่อตัวร่างกายมนุษย์โดยตรง (Anatomy)	ความรุนแรงที่มีผลต่อการทำงานของร่างกาย (Physiology)
1. การบาดเจ็บแตก เช่น การใช้ก้อนหินทุบ	1. การไม่ให้อากาศหายใจ
2. การฉีก เช่น การตัดให้ขาด	2. การไม่ให้น้ำ
3. การแทง เช่น การใช้มีดหรือของแหลมแทง	3. การไม่ให้อาหาร
4. การเผา เช่น การลอบวางเพลิง	4. การไม่ให้เคลื่อนไหว
5. การวางยาพิษ เช่น น้ำหรืออาหารที่มีพิษ	
6. การทำให้หายไป เช่น การใช้ระเบิดปรมาณู	

ที่มา Johan Galtung, *Essay in peace research*. Vol. 1: Peace: research · education · action, (Copenhagen: Christian Ejlertsen, 1975), p. 119.

ความรุนแรงในเชิงโครงสร้าง (Structural violence)

ความรุนแรงในเชิงโครงสร้าง (Structural violence) หมายถึง ความรุนแรงซึ่งเกิดขึ้นกับมนุษย์โดยไม่มีผู้กระทำเป็นที่ยุติมาของความรุนแรงแต่มีโครงสร้างเป็นที่ยุติมาของความรุนแรงนั้น ความรุนแรงที่ปรากฏในทางโครงสร้างนี้จะแสดงออกในรูปของอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันและผลที่ตามมาคือ โอกาสของชีวิตที่ไม่เท่าเทียมกันตามไปด้วย เช่น ทรัพยากรมีการกระจายไม่เท่ากันใน

⁴⁴Johan Galtung, "The specific contribution of peace research to the study of violence: typologies" in *Violence and its causes*. p. 88.

เรื่องรายได้ การศึกษา การบริการทางการแพทย์ที่มีเฉพาะสำหรับบางแห่งและบางกลุ่ม และที่สำคัญที่สุดก็คือ อำนาจในการตัดสินใจต่อการกระจายทรัพยากรที่ถูกกระจายอย่างไม่เท่ากัน⁴⁵

ความรุนแรงในเชิงโครงสร้างอาจสามารถแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะดังนี้⁴⁶

1. ความขาดแคลนหรือการกีดกันความต้องการที่เป็นวัตถุพื้นฐาน ซึ่งแสดงออกในรูปของความขาดแคลนที่เป็นเงื่อนไขในทางโครงสร้าง
2. การกดขี่หรือการกีดกันสิทธิของมนุษย์ ซึ่งแสดงออกในรูปของการกดขี่ที่เป็นเงื่อนไขทางโครงสร้าง
3. ความแปลกแยกหรือการถูกกีดกันจากความต้องการที่สูงขึ้น ซึ่งแสดงออกในรูปของความแปลกแยกที่เป็นเงื่อนไขทางโครงสร้าง

นอกจากนี้ความรุนแรงในเชิงโครงสร้างนี้อาจจะแบ่งเป็น ความรุนแรงเชิงโครงสร้างในทางเศรษฐกิจ เช่น สภาพที่คนอดอาหารหรืออดตาย ความรุนแรงเชิงโครงสร้างในทางการเมือง เช่น สภาพที่คนไม่มีเสรีภาพ ไม่มีสิทธิไม่มีเสียง หรือความรุนแรงเชิงโครงสร้างทางสังคม เช่น สภาพที่คนถูกเอารัดเอาเปรียบ ถูกดูถูกดูแคลน ถูกปิดกั้นไม่ให้พัฒนา เป็นต้น⁴⁷

ความรุนแรงในเชิงวัฒนธรรม (Cultural violence)

นอกจากนี้หากวัฒนธรรมในสังคมหนึ่งๆเป็นที่มาของความรุนแรง Galtung เรียกว่าเป็นลักษณะของความรุนแรงในเชิงวัฒนธรรม (Cultural violence) ซึ่งหมายถึง แก่นมุมของวัฒนธรรมที่

⁴⁵ Johan Galtung, *Essay in peace research*. Vol. 1: Peace: research · education · action, pp. 111-112.

⁴⁶ Johan Galtung, "The specific contribution of peace research to the study of violence: typologies" in *Violence and its causes*, pp. 88-89.

⁴⁷ Johan Galtung, "Violence, peace and peace research." *Journal of Peace Research* 6(1969), อ้างถึงใน ไชยันต์ รัชชกุล, "ความขัดแย้งในบริบทของสันติศึกษา" ใน *เอกสารการสอนชุดวิชา 10101 สันติศึกษา* (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2532), หน้า 30.

สามารถใช้เพื่อให้เหตุผลหรือให้ความชอบธรรมแก่ความรุนแรงทางตรงและความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ทำให้ความรุนแรงทางตรงและความรุนแรงเชิงโครงสร้างถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องหรืออย่างน้อยไม่เป็นเรื่องผิด หรือก็คือเป็นความรุนแรงที่ทำให้การกระทำที่เป็นความรุนแรงทางตรงและความจริงของความรุนแรงเชิงโครงสร้างมีความชอบธรรมและเป็นที่ยอมรับกันในสังคม ทั้งนี้ วัฒนธรรมในที่นี้หมายถึงพื้นที่ในเชิงสัญลักษณ์ของการดำรงอยู่ของมนุษย์ เช่น ศาสนา ระบบความคิดหรืออุดมการณ์ ภาษา ศิลปะ วิทยาศาสตร์ทั้งเชิงประจักษ์และเชิงแบบแผน เช่น ตรรกศาสตร์และคณิตศาสตร์ รวมไปถึงจักรวาลทัศน์ เป็นต้น⁴⁸

ตัวอย่างของความรุนแรงในเชิงวัฒนธรรมเช่น ในบางศาสนาซึ่งเชื่อว่าคนผิวขาวเป็นพวกที่พระเจ้าเลือก ในขณะที่คนผิวสีเป็นพวกที่พระเจ้าไม่ได้เลือก ผลก็คือลัทธิเชื้อชาตินิยมและลัทธิล่าอาณานิคม⁴⁹ ซึ่งหากมีสงครามระหว่างเชื้อชาติก็จะเป็นความรุนแรงทางตรงหรือหากมีโครงสร้างที่กดขี่ขูดรีดฝ่ายที่พ่ายแพ้ในสงครามก็จะเป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้างหรือวัฒนธรรม บางส่วนของสังคมที่อนุญาตให้มองเด็กเป็น “สิ่งของ” หรือมีสถานะเป็นอุปกรณ์ใช้สอย ดังนั้นพ่อก็อาจจะปฏิบัติต่อลูกซึ่งเป็นเด็กให้ไปขอยาน เป็นที่รองรับอารมณ์ หรือใช้กำลังทุบตีทำร้ายร่างกายเมื่อไม่พอใจได้ เป็นต้น⁵⁰

ลักษณะของความรุนแรงแบ่งตามอุปสรรคต่อความต้องการพื้นฐานของมนุษย์

นอกจากลักษณะของความรุนแรงซึ่งสามารถแบ่งเป็นประเภทต่างๆ ตามที่มาของความรุนแรงแล้ว หากพิจารณาความรุนแรงในแง่ของการปฏิบัติที่ไม่เห็นความสำคัญของความต้องการพื้นฐานของมนุษย์หรือเรียกได้ว่าเป็นภาวะการณ์อันเป็นอุปสรรคต่อความต้องการพื้นฐานซึ่ง Galtung ใช้หมายถึงมาตรฐานของศักยภาพของมนุษย์ในคำจำกัดความของความรุนแรงข้าง

⁴⁸Johan Galtung, Peace by peaceful means: Peace and conflict, development and civilization (London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications, 1996), p. 196.

⁴⁹Ibid., p. 202.

⁵⁰ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, “อย่างศพทากรก: บทวิพากษ์ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมในสังคมไทย,” รัฐศาสตร์สาร 19 ฉบับที่ 3 (2539): 205.

ดังนั้น⁵¹ ก็จะสามารถแบ่งประเภทของความรุนแรงได้ในลักษณะที่ต่างกันดังนี้

ตารางที่ 2 ประเภทของความรุนแรงแบ่งตามอุปสรรคต่อความต้องการพื้นฐานของมนุษย์

อุปสรรคต่อความต้องการพื้นฐานของมนุษย์	ความต้องการมีชีวิตรอด (Survival needs)	ความต้องการความเป็นอยู่ที่ดี (Well-being needs)	ความต้องการมีอัตลักษณ์ตัวตน (Identity needs)	ความต้องการมีเสรีภาพ (Freedom needs)
ความรุนแรงทางตรง (Direct violence)	การฆ่า	ความพิการ การลงโทษ ความขาดแคลน	การทำให้ออกจากสังคมหรือบังคับให้อยู่ในสังคมอื่น	การกดขี่ การกักขัง การบังคับให้ออก
ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (Structural violence)	การขูดรีดหรือการเอาเปรียบในการมีชีวิต เช่น ความอดอยาก	การขูดรีดหรือการเอาเปรียบในการมีชีวิตที่ดี เช่น ความเจ็บป่วย	การทำให้ต่ำต้อย น้อยหน้าหรือการทำลายโอกาสรับรู้ข้อมูลที่เที่ยงตรง	การทำให้เป็นพวกชายขอบหรือการทำให้แตกแยกกระจัดกระจาย

ที่มา Johan Galtung, Peace by peaceful means: Peace and conflict, development and civilization (London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications, 1996), pp. 197-198.

2.2.3 สาเหตุหรือเงื่อนไขที่กำหนดให้มีการใช้ความรุนแรง

จากการสำรวจทฤษฎีที่ได้มีการอธิบายถึงสาเหตุของความรุนแรงและเงื่อนไขที่กำหนดให้มีการใช้ความรุนแรงพบว่า แต่ละกลุ่มทฤษฎีได้อธิบายสาเหตุและเงื่อนไขในระดับที่แตกต่างกันไป

ทฤษฎีการใช้ความรุนแรงมีสาเหตุมาจากธรรมชาติของมนุษย์

ทฤษฎีในกลุ่มดังกล่าวมักจะมาจากกรนักวิทยาศาสตร์ที่ศึกษาพฤติกรรมของสัตว์เพื่อใช้ในการอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ เช่น

⁵¹ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, ทำทนายทางเลือก : ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรง,

Ardrey เชื่อว่า มนุษย์คือสัตว์ล่าเหยื่อซึ่งมีสัญชาตญาณตามธรรมชาติของการฆ่าโดยใช้อาวุธ นอกจากนี้สิ่งมีชีวิตที่อยู่ในจำพวกเดียวกันกับมนุษย์ยังมีสัญชาตญาณลึกๆของการรักษาและปกป้องอาณาเขตของตน มีทัศนคติของการเป็นศัตรูกับเพื่อนบ้านอย่างถาวร มีการสร้างกลุ่มทางสังคมเพื่อเป็นวิธีการสำคัญของการมีชีวิตรอดสำหรับสิ่งมีชีวิตที่มีลักษณะทางกายภาพที่อ่อนแอ ในขณะที่เดียวกันก็มีทัศนคติของความเป็นมิตรและจงรักภักดีกับผู้ที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันทางสังคม มีระบบของการครอบงำเพื่อเป็นหลักประกันผลสำเร็จของเครื่องมือทางสังคมและเพื่อสนับสนุนการคัดเลือกตามธรรมชาติเพื่อให้ได้สิ่งมีชีวิตที่มีความเหมาะสมมากกว่าจากสิ่งมีชีวิตที่มีความเหมาะสมน้อยกว่าโดยสัญชาตญาณเหล่านี้จะเป็นการเพิ่มความจำเป็นและโอกาสของชีวิตนักล่าทั้งหลาย⁵²

นอกจากนี้ Ardrey ยังมองว่าสงครามเป็นรูปแบบหรือเป็นความนิยมที่ธรรมชาติที่สุดของการแสดงออกของมนุษย์มาตั้งแต่จุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์เท่าที่มีการบันทึกกันมา โดยตลอดระยะเวลาของประวัติศาสตร์มนุษยชาตินั้น การมีอาวุธที่ดีขึ้นเป็น ความฝันอย่างหนึ่งของมนุษย์มาโดยตลอด⁵³

Lorenz กล่าวว่าความก้าวร้าวรุนแรง (Aggression) นั้นหมายถึง สัญชาตญาณการต่อสู้ของสัตว์และมนุษย์ซึ่งกระทำต่อสมาชิกที่อยู่ในกลุ่มสิ่งมีชีวิตชนิดเดียวกัน (Species)⁵⁴ โดยชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของความก้าวร้าวรุนแรงโดยให้เหตุผลว่า เนื่องจากสิ่งมีชีวิตที่แข็งแรงกว่าย่อมเหมาะสมที่จะเป็นผู้ครอบครองทั้งอาณาเขตและเพศเมียที่ต้องการ รวมไปถึงความก้าวร้าวรุนแรงที่เป็นการครอบงำผู้อื่นจะช่วยให้เกิดการผลัดซ้ำของสิ่งมีชีวิตที่เหมาะสมที่สุดในการดำรงอยู่ของสายพันธุ์ตัวเอง ความก้าวร้าวรุนแรงนี้จึงเป็นสิ่งจำเป็นของการสงวนและรักษาสายพันธุ์ของสิ่งมีชีวิต ซึ่งอยู่ภายใต้เงื่อนไขทางธรรมชาติที่อาจกล่าวได้ว่ามาก่อนเงื่อนไขทางวัฒนธรรม โดยหน้าที่ในการการสงวนและรักษาสายพันธุ์นี้ได้รับการตอบสนองด้วยการต่อสู้ภายในกลุ่มชนิดเดียวกันของสิ่งมีชีวิต และด้วยกระบวนการคัดเลือกทำให้มีพัฒนาการขั้นสูงของพฤติกรรมการต่อสู้โดย

⁵²Robert Ardrey, *African genesis* (New York: Atheneum, 1968), p. 316.

⁵³Ibid., pp. 324-325.

⁵⁴Korad Lorenz, *On aggression* (London: Methuen, 1966), p. ix.

เฉพาะภายในกลุ่มชนิดเดียวกันของสิ่งมีชีวิตของสัตว์ชั้นสูงทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นสัตว์มีกระดูกสันหลังส่วนใหญ่และรวมไปถึงมนุษย์ด้วย⁵⁵

ดังนั้นสำหรับ Lorenz แล้ว ความก้าวร้าวรุนแรงของสิ่งมีชีวิตทั้งหลายที่กระทำต่อสมาชิกที่อยู่ในกลุ่มสิ่งมีชีวิตชนิดเดียวกันนั้นเป็นสิ่งที่มิประโยชน์ในแง่ของการวิวัฒนาการและไม่มีทางที่จะเป็นการทำลายกลุ่มสิ่งมีชีวิตชนิดเดียวกันนั้นได้ ตรงกันข้ามกลับเป็นสิ่งจำเป็นในการสงวนและรักษาในกลุ่มสิ่งมีชีวิตชนิดเดียวกันนั้นอีกด้วย⁵⁶

จะเห็นได้ว่า ประเด็นที่สำคัญของแนวคิดเรื่องความก้าวร้าวรุนแรง (Aggression) ก็คือ ในทางวิชาการศึกษาพฤติกรรมสัตว์มักจะใช้แนวคิดเรื่องความก้าวร้าวรุนแรงเฉพาะพฤติกรรมที่สัตว์กระทำต่อสิ่งมีชีวิตชนิดเดียวกันเท่านั้น ในขณะที่หากเป็นพฤติกรรมของสัตว์ซึ่งกระทำต่อสิ่งมีชีวิตชนิดอื่นจะไม่เรียกว่าเป็นความก้าวร้าวรุนแรงแต่จะเรียกว่าเป็นการต่อสู้มากกว่า ดังเช่นทศณะของ Lorenz ที่จำแนกการต่อสู้ระหว่างสิ่งมีชีวิตต่างชนิดกัน (Inter-specific fighting) ออกเป็นสามประเภทได้แก่ การล่าเพื่อเป็นอาหาร (เช่น สิงโตล่าม้าลายเพื่อเป็นอาหาร) การรุกกลับของสิ่งมีชีวิตที่เป็นเหยื่อที่กระทำต่อผู้ล่าเพื่อเป็นการตอบโต้ (เช่น การที่ฝูงนกกรูมทำร้ายแมว) และการต่อสู้ของเหยื่อเพื่อเอาชีวิตรอด นอกเหนือจากพฤติกรรมการต่อสู้ทั้งสามประเภทยังจะถือว่าเป็นความก้าวร้าวรุนแรงภายในสิ่งมีชีวิตชนิดเดียวกัน (Intra-specific aggression)⁵⁷

เช่นเดียวกัน Valzelli⁵⁸ ให้คำจำกัดความของความก้าวร้าวรุนแรง (Aggressiveness) ว่าเป็นส่วนประกอบของพฤติกรรมที่ปกติซึ่งอยู่ภายใต้พันธะของการกระตุ้นและรูปแบบที่มุ่งต่อเป้าหมายที่แตกต่างกัน โดยความก้าวร้าวรุนแรงจะถูกปลดปล่อยออกมาเพื่อความต้องการที่เป็น

⁵⁵Ibid., p. 23.

⁵⁶Ibid., p. 40.

⁵⁷Ibid., pp. 17-22.

⁵⁸Luigi Valzelli, *Psychobiology of aggression and violence* (New York: Raven Press, 1981), p. 64, cited in Ramon Lopez-Reyes, "Fight/flight response and nonviolence," in *The frontiers of nonviolence*. eds. Chaiwat Satha-Anand and Michael True (Honolulu: International Peace Research Association (IPRA)'s Nonviolence Commission; Center for Global Nonviolence, 1998), p. 36.

ความจำเป็นและเพื่อลดหรือเอาชนะการคุกคามต่อบูรณาการทางร่างกายและจิตใจซึ่งเป็นไปเพื่อการรักษาชีวิตตัวเอง ยกเว้นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการล่า (Predatory activity) ที่เป็นจุดเริ่มต้นของการทำลายศัตรู

ดังนั้นทฤษฎีในกลุ่มดังกล่าวจึงอาจนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า การใช้ความรุนแรงของมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้เลย เนื่องจากความรุนแรงเป็นพฤติกรรมที่ถูกกำหนดโดยธรรมชาติซึ่งมนุษย์ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขได้และเป็นเหตุให้มนุษย์ไม่พยายามที่จะทำอะไรเลยในปรากฏการณ์ที่เป็นความรุนแรงในโลกปัจจุบัน⁵⁹

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีที่อธิบายว่าการใช้ความรุนแรงมีสาเหตุมาจากธรรมชาติในตัวมนุษย์นี้เป็นที่ถกเถียงกันมากในหมู่นักวิชาการที่สนใจเรื่องการใช้ความรุนแรงของมนุษย์ เช่น

Arendt มองว่าการอธิบายพฤติกรรมมนุษย์โดยการศึกษาพฤติกรรมจากสัตว์นั้น มีข้อสงสัยว่า เหตุใดเมื่อมีปรากฏการณ์ที่มนุษย์มีพฤติกรรมเช่นเดียวกันกับที่สัตว์แสดงพฤติกรรมทำไมจึงไม่ตั้งคำถามว่าเหตุใดสัตว์จึงมีพฤติกรรมเหมือนมนุษย์ แม้จะอ้างว่าเนื่องจากมนุษย์ก็คือสัตว์ชนิดหนึ่งก็ไม่ทำให้ข้อสงสัยนี้หมดไปได้ว่าทำไมเราจึงควรเรียนรู้พฤติกรรมของมนุษย์จากสัตว์ชนิดอื่น เป็นไปได้หรือไม่ว่าอาจเป็นเพราะการทดลองด้วยสัตว์ง่ายกว่าการทดลองด้วยมนุษย์และไม่มีเหตุผลเพียงพอที่จะจับมนุษย์ขังอยู่ในกรงเพื่อทำการทดลองหรืออาจจะเป็นเพราะมนุษย์สามารถหลอกลวงได้⁶⁰

Galtung เห็นว่าแนวคิดเรื่องตัวกำหนดทางชีวภาพ (Biological determinism) ที่ยอมรับเรื่องแรงขับในตัวมนุษย์ในการแสดงความก้าวร้าวและการครอบงำนั้น(เมื่อเปรียบเทียบกับแรงขับในเรื่องอาหารและเพศ) มีระดับของความแปรปรวนสูง เราพบว่าคนทั่วไปแสวงหาอาหารและความต้องการทางเพศ ภายใต้งैอนไขแวดล้อมภายนอกตัวมนุษย์ทั้งหมดหรือเกือบจะทั้งหมด แต่ความก้าวร้าวและการครอบงำที่พบนั้นแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างกันอย่างมากมายขึ้นอยู่กับ

⁵⁹ Johan Galtung, "The specific contribution of peace research to the study of violence: typologies" in *Violence and its causes*, p. 95.

⁶⁰ Hannah Arendt, *On violence* (New York: Harcourt, Brace & World, 1970), pp. 59-60.

บริบทรวมไปถึงเงื่อนไขทางโครงสร้างและวัฒนธรรม แม้ว่าจะมีแรงขับที่อยู่นี้ในตัวมนุษย์จริง แต่ก็น่าไม่ที่จะแข็งแรงพอที่จะแสดงออกมาภายใต้เงื่อนไขแวดล้อมภายนอกทุกกรณีได้⁶¹

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาถึงทัศนะของ Arendt ซึ่งมองว่า ความรุนแรงนั้นมีลักษณะเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งของมนุษย์และไม่ต่างไปจากวิธีการใดๆก็ตามที่ต้องอาศัยการให้เหตุผลในการใช้ความรุนแรง⁶² ในแง่นี้แล้วเป็นไปได้หรือไม่ว่า การตั้งคำถามว่าอะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้มนุษย์ต้องใช้ความรุนแรงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้นั้นอาจจะเป็นการตั้งคำถามที่ไม่ถูกต้องนัก เนื่องจากการใช้ความรุนแรงเป็นเพียงวิธีการ⁶³ ซึ่งมนุษย์เลือกใช้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายบางอย่าง ดังนั้นจึงไม่มีสาเหตุใดมาบังคับให้มนุษย์ต้องใช้ความรุนแรงได้ในทุกกรณี แต่ขึ้นอยู่กับว่ามนุษย์จะเลือกใช้ความรุนแรงด้วยเหตุผลอะไรมากกว่า ดังนั้นคำถามที่ถูกต้องกว่าจึงอยู่ที่ว่าเงื่อนไขใดที่ทำให้มนุษย์เลือกใช้ที่จะใช้เครื่องมือหรือวิธีการที่เป็นความรุนแรง

ทฤษฎีการใช้ความรุนแรงโดยมีเงื่อนไขมาจากตัวแปรในระดับจิตวิทยา

จริงๆแล้วแนวคิดพื้นฐานเรื่องความคับข้องใจ (Frustration) นี้เป็นแนวคิดที่ประยุกต์มาจากแนวคิดในทางจิตวิทยาที่ใช้ในการศึกษาถึงพฤติกรรมของสัตว์ที่มุ่งทำความเข้าใจว่าอะไรเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการต่อสู้ในหมู่สัตว์โดยอธิบายว่า ความคับข้องใจเป็นประสบการณ์ของการไม่ได้รับการตอบแทนซึ่งจะนำไปสู่การต่อสู้ของสัตว์ในท้ายที่สุด โดยความคับข้องใจนั้นจะเกิดจากความไม่สมดุลงระหว่างตัวแปรสองตัวอันได้แก่ ความคาดหวังและการประสบผลสำเร็จในความหวัง⁶⁴ ซึ่งมีความแตกต่างกันในบางส่วนดังนี้

⁶¹Johan Galtung, Peace by peaceful means: Peace and conflict, development and civilization, p. 201.

⁶²Hannah Arendt, On violence, p. 51.

⁶³ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, ทำทนายทางเลือก: ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรง, หน้า 46.

⁶⁴Edward N. Muller, "The psychology of political protest and violence," in Handbook of political conflict: Theory and research, ed. Ted Robert Gurr (New York: The Free Press, 1980), p. 71.

Dollard เป็นคนแรกที่อธิบายถึงสาเหตุของการใช้ความรุนแรงของมนุษย์ว่า เกิดจากความคับข้องใจ โดยเสนอทฤษฎี Frustration-anger-aggression โดยอธิบายว่าที่มาจากพื้นฐานของความสามารถของมนุษย์ในเรื่องการใช้ความรุนแรงนั้นมาจากกลไกของความคับข้องใจที่นำไปสู่ความโกรธจะเป็นแรงกระตุ้นซึ่งทำให้มนุษย์กระทำการที่เป็นความก้าวร้าว⁶⁵

Davies อธิบายสาเหตุของการปฏิวัติด้วยทฤษฎี J - curve โดยอธิบายว่า ความรุนแรงทางการเมืองเป็นผลมาจากช่องว่างระหว่างความคาดหวัง (Expectation) และสิ่งที่ได้รับจริง (Gratification) นั้นไม่สอดคล้องกันในระดับที่มนุษย์ไม่สามารถทนต่อไปได้ ทั้งนี้การปฏิวัติจะเกิดขึ้นในช่วงเวลาของความรุ่งเรืองหรือยุคของการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น เนื่องจากในช่วงนี้คนในสังคมมีความคาดหวังที่สูงขึ้นว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ดังนั้นหากไม่ได้รับการตอบสนองในทิศทางที่คาดหวังก็จะทำให้เกิดความคับข้องใจและนำไปสู่จุดที่การปฏิวัติจะเกิดขึ้น กล่าวโดยสรุปก็คือ Davies เชื่อว่าความรุนแรงทางการเมืองจะเกิดขึ้นเมื่อสิ่งที่ได้รับจริงแตกต่างกับคาดหวังเอาไว้อย่างมาก แต่ความคาดหวังนั้นจะมาจากตัวระบบเองที่ทำให้ความคาดหวังของคนสูงขึ้น⁶⁶

Gurr อธิบายสาเหตุของความรุนแรงทางการเมืองด้วยทฤษฎีที่มีเงื่อนไขมากมายทั้งทางจิตวิทยาและเงื่อนไขทางสังคมการเมืองโดยกล่าวว่า ความไม่สอดคล้องกันระหว่างความคาดหวังด้านคุณค่ากับความสามารถที่จะได้มาซึ่งคุณค่าของมนุษย์ หรือกล่าวให้ชัดเจนขึ้นก็คือความไม่สอดคล้องกันระหว่างสภาพชีวิตที่มนุษย์เชื่อว่าตนมีสิทธิที่จะครอบครองกับสภาพความเป็นจริงที่เผชิญทำให้เกิดแรงผลักดันให้มนุษย์มีความก้าวร้าวซึ่งอาจจะเรียกได้ว่ามีความไม่พอใจหรือมีความโกรธเกิดขึ้น อย่างไรก็ตามความไม่พอใจหรือความโกรธที่เกิดขึ้นจะก่อให้เกิดการกระทำทางการเมืองหรือไม่นั้นยังขึ้นอยู่กับว่า มนุษย์เชื่อว่าการใช้ความรุนแรงทางการเมืองเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามประเพณีนิยมและเชื่อว่าเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์ในการเรียกร้องคุณค่าให้สูงขึ้นหรือไม่ด้วยและเมื่อมีการใช้ความรุนแรงขึ้นแล้ว ขนาดของการใช้ความรุนแรงทางการเมืองจะมากหรือ

⁶⁵ John Dollard, Frustration and aggression (New Haven: Yale University Press, 1939) cited in Rasheeduddin Khan, "Violence and socio-economic development," in Violence and its causes. p. 170.

⁶⁶ James. C. Davies, "Toward a theory of revolution," in American Sociological Review 27 (1962): 3-19.

น้อยขึ้นอยู่กับว่า รัฐบาลมีอำนาจในการใช้กำลังบังคับและได้รับการสนับสนุนทางสถาบันมากหรือน้อยเพียงใดในสังคมการเมืองนั้นๆ ด้วย

แม้ว่าทฤษฎีของ Gurr จะอยู่ในกลุ่มของทฤษฎีที่อธิบายสาเหตุของการใช้ความรุนแรงว่าเกิดจากความคับข้องใจ แต่ประเด็นที่สำคัญของ Gurr ก็คือ ความคับข้องใจที่เกิดจากการเปรียบเทียบในสิ่งทีคนๆหนึ่งคิดว่าเป็นความยุติธรรมสำหรับเขาที่จะได้รับผลตอบแทน (Just-deserts frustration) เท่านั้นที่เป็นเงื่อนไขที่จำเป็นเบื้องต้นสำหรับการต่อต้านของพลเมืองในทุกรูปแบบ ซึ่ง Gurr เรียกความคับข้องใจในลักษณะนี้ว่าการถูกลดรอนในเชิงเปรียบเทียบ (Relative deprivation-RD) ดังนั้นสำหรับ Gurr แล้ว ความรุนแรงทางการเมืองจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อความคับข้องใจในลักษณะที่คนๆหนึ่งเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ยุติธรรมสำหรับเขามีใช้เกิดจากความคับข้องใจในสิ่งที่เป็นการปรารถนาโดยทั่วไป ซึ่งเป็นความคาดหวังที่มากเกินไปซึ่งไม่สามารถเป็นไปได้ในชีวิตจริง เช่น ความคาดหวังที่เป็นอุดมคติเกินไปซึ่งเกิดจากการเปรียบเทียบกับตัวอย่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีศักยภาพสูงกว่าตนมาก⁶⁷

อย่างไรก็ตาม Gurr เชื่อว่าความรุนแรงทางการเมืองถูกใช้เพื่อตอบโต้กับสภาวะการณ์ทางสังคมเฉพาะอย่างโดยไม่เชื่อว่าความรุนแรงทางการเมืองเป็นผลมาจากธรรมชาติของมนุษย์ การแสดงความรุนแรงร่วมกันจะเกิดขึ้นหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่าสังคมนั้นละเมิดความคาดหวังทางสังคมของสมาชิกมากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะความคาดหวังเกี่ยวกับแนวทางและจุดหมายปลายทางของมนุษย์ ความคับข้องใจที่เป็นสาเหตุของความรุนแรงนี้จะลดต่ำถ้าทัศนคติของสังคมมีการต่อต้านการใช้ความรุนแรง แต่ถ้าสังคมมีความชื่นชอบต่อการใช้ความรุนแรงแล้วก็จะทำให้สังคมนั้นเห็นความรุนแรงเป็นสิ่งที่ถูกต้องและมีประโยชน์ ความรุนแรงทางการเมืองจะเกิดขึ้นมากที่สุดที่สังคมที่ใช้กำลังเพื่อรักษาความสงบหรือไม่ให้ความสำคัญต่อการตอบสนองความต้องการด้านคุณค่าแก่ประชาชน ดังนั้นหากประชาชนผู้คับแค้นใจได้มีโอกาสที่จะเรียกร้องและมีช่องทางที่จะสามารถกระทำกรอื่นเพื่อบรรลุปเป้าหมายของตนได้ ประชาชนส่วนใหญ่ก็ชอบที่จะใช้วิธีการที่สันติมากกว่าใช้ความรุนแรง⁶⁸

⁶⁷Ted R. Gurr, *Why men rebel* (Princeton: Princeton University Press, 1970), p. 596.

⁶⁸เท็ด โรเบิร์ต เกอร์ร, *จิตวิทยาการเมืองกับการปฏิวัติ* แปลโดย กนลา สุขพานิช - ชันธปราบ, หน้า 408-411.

Huntington⁶⁹ เชื่อว่าการทำให้เป็นสังคมสมัยใหม่ (Modernization) นั้นเป็นสาเหตุของความรุนแรงและความไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง เนื่องจากเป็นสังคมที่อยู่ในช่วงของการเปลี่ยนผ่าน (Transitional societies) จากสังคมดั้งเดิม (Traditional societies) เพื่อไปสู่ความเป็นสังคมสมัยใหม่ (Modern societies) ทั้งนี้เป็นเพราะในกระบวนการของการทำให้เป็นสังคมสมัยใหม่มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการที่สำคัญ 2 ประการได้แก่ การระดมทางสังคม (Social mobilization) ซึ่งเกี่ยวพันกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ คุณค่าและความปรารถนาของปัจเจกบุคคล กลุ่มหรือสังคมที่เป็นผลมาจากอัตราการอ่านออกเขียนได้ การศึกษา การติดต่อสื่อสารและสื่อสารมวลชนที่เพิ่มมากขึ้น และการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Economic development) ในแง่ที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการตอบสนองความต้องการที่เป็นผลมาจากการเคลื่อนย้ายทางสังคม

โดยการระดมทางสังคมด้วยการทำให้มีความเป็นเมือง (Urbanization) ทำให้อัตราการอ่านออกเขียนได้ การศึกษาและสื่อต่างๆเพิ่มสูงขึ้น ส่งผลให้ระดับมาตรฐานของความปรารถนาและความคาดหวังของคนในสังคมเพิ่มสูงกว่าเดิม ในขณะที่การพัฒนาเศรษฐกิจถูกมองว่าจะสามารถเพิ่มความสามารถของสังคมในการตอบสนองความปรารถนานั้นให้เป็นที่พอใจของคนในสังคมได้ ดังนั้นหากมาตรฐานของความปรารถนาและความคาดหวังของคนในสังคมอยู่ในระดับสูงกว่าที่ความสามารถของสังคมในช่วงเปลี่ยนผ่านจะสามารถตอบสนองได้ จึงทำให้การตอบสนองความต้องการเป็นไปได้ช้ามาก ช่องว่างดังกล่าวนี้จะทำให้เกิดความคับข้องใจทางสังคม (Social frustration) ขึ้น

จากนั้นถ้าความคับข้องใจทางสังคมดังกล่าวเพิ่มสูงขึ้น โดยที่โอกาสของการระดมทางสังคมและเศรษฐกิจ (Mobility opportunities) ของสังคมที่กำลังทำให้เป็นสังคมสมัยใหม่ยังไม่เปิดกว้างเพียงพอ ภายใต้สภาวะเช่นนี้จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองซึ่งเป็นหนทางสำหรับความก้าวหน้าของคนในสังคมในอันที่จะมีการระดมทางสังคม แต่ด้วยเหตุที่ความล่าช้าทางการเมืองในรูปของการทำให้เป็นสถาบันทางการเมือง (Political institutionalization) ในช่วงของการทำให้เป็นสังคมสมัยใหม่ไม่มีความเข้มแข็งเพียงพอและไม่มีช่องทางอื่นที่ชอบธรรมให้แก่การมีส่วนร่วมทางการเมือง จึงเป็นเหตุให้เกิดความไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองขึ้นในที่สุด

⁶⁹Samuel P. Huntington, *Political order in changing societies*. 3 rd. ed.

(New Haven and London: Yale University Press, 1969), pp. 32-59.

นอกจากนี้ Huntington ยังมองว่าทฤษฎีการทำให้เป็นสังคมสมัยใหม่ที่เป็นสาเหตุของความรุนแรงและความไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองเมื่อเปรียบเทียบกับความคิดของ Aristotle ในงานเขียนที่ชื่อ Politics ซึ่ง Aristotle กล่าวไว้ว่า “สาเหตุของความไม่สงบมักจะพบอยู่ในความไม่เท่าเทียมกันทั้งหลาย” นั้นอาจจะอธิบายได้ว่า ในกระบวนการของการทำให้เป็นสังคมสมัยใหม่นั้น นอกจากจะทำให้เกิดความไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองแล้วยังก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในทางเศรษฐกิจด้วย เนื่องจากการเคลื่อนย้ายทางสังคมในช่วงกำลังทำให้เป็นสังคมสมัยใหม่นั้น ทำให้ความรับรู้ต่อความไม่เท่าเทียมกันมีมากขึ้นกว่าสังคมดั้งเดิมที่มักมองว่าความไม่เท่าเทียมกันเป็นรูปแบบหนึ่งที่เป็นเรื่องธรรมชาติของชีวิต ในขณะที่สังคมที่กำลังทำให้เป็นสังคมสมัยใหม่จะมองว่าเป็นความไม่ชอบธรรมในการกระจายทรัพยากรและเป็นสาเหตุให้เกิดการจลาจลขึ้นได้ นอกจากนี้แม้ว่าการพัฒนาทางเศรษฐกิจในระยะยาวจะทำให้มีการกระจายรายได้ที่ยุติธรรมมากกว่าในสังคมดั้งเดิม แต่ในระยะสั้นแล้วจะทำให้คนจำนวนน้อยได้ประโยชน์มากกว่าเมื่อเทียบกับคนจำนวนมากจะทำให้คนส่วนใหญ่รู้สึกว่ายากจนลง เช่น อัตราเงินเฟ้อสูงกว่าอัตราค่าจ้างจะตามทัน หรือการให้ระบบกฎหมายของประเทศตะวันตกในเรื่องการเป็นเจ้าของที่ดินโดยส่วนตัวมาแทนที่การเป็นเจ้าของที่ดินโดยส่วนรวมจึงทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในการเป็นเจ้าของที่ดินมากกว่าในสังคมดั้งเดิม เป็นต้น

Huntington จึงสรุปว่าการพัฒนาทางเศรษฐกิจในประเทศที่กำลังทำให้เป็นสังคมสมัยใหม่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจมีมากขึ้น ในเวลาเดียวกันกับการระดมทางสังคมลดความชอบธรรมของความไม่เท่าเทียมที่เกิดขึ้นมากกว่าที่เคยเป็นมาในสังคมดั้งเดิมจึงทำให้เกิดความไม่มีเสถียรภาพในที่สุด

จะเห็นได้ว่าทฤษฎีในกลุ่มนี้มุ่งที่จะอธิบายสาเหตุของความรุนแรงทางการเมืองค่อนข้างเป็นการเฉพาะโดยไม่ได้แยกความแตกต่างระหว่างการประท้วง การปฏิวัติและการใช้ความรุนแรงออกจากกัน หรือในกรณีทฤษฎีของ Huntington ซึ่งไม่ได้แยกความแตกต่างระหว่างความไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองกับความรุนแรงทางการเมืองออกจากกัน โดยส่วนใหญ่แล้วเชื่อว่าการใช้ความรุนแรงของมนุษย์นั้นเกิดจากความคับข้องใจหรือความไม่พอใจที่มีสาเหตุมาจากมนุษย์มีความคาดหวังแล้วไม่ได้รับการตอบสนองในสิ่งที่ต้องการเป็นจุดเริ่มต้นเหมือนกัน

อย่างไรก็ตาม มีความแตกต่างในทางทฤษฎีบางประการเช่น Gurr จะให้ความสำคัญกับการให้เหตุผลเชิงบรรทัดฐานทางสังคมและการให้เหตุผลเชิงประโยชน์นิยมในการใช้ความรุนแรงด้วยว่าเป็นสาเหตุให้มีการตัดสินใจว่าจะใช้ความรุนแรง ในขณะที่ Huntington จะให้ความสำคัญ

ที่โอกาสในการระดมทางสังคมและเศรษฐกิจและสถาบันทางการเมืองที่อยู่ในช่วงกำลังพัฒนาซึ่งทำให้ความคับข้องใจทางสังคมนำไปสู่ความไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง⁷⁰

ปัญหาในทางทฤษฎีที่เกิดขึ้นก็คือ ถ้าสาเหตุของการประท้วง การปฏิวัติ (Revolution) หรือความไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองและการใช้ความรุนแรงมีเงื่อนไขเดียวกัน ถ้าเช่นนั้นเราจะอธิบายการประท้วงหรือการปฏิวัติซึ่งไม่ใช้ความรุนแรงได้อย่างไร ซึ่งดูเหมือนว่าจะเป็นข้อจำกัดของทฤษฎีในกลุ่มดังกล่าวนี้ที่ยังไม่สามารถให้คำตอบได้ชัดเจนเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่มีการประท้วงเนื่องจากประชาชนมีความคับข้องใจหรือความไม่พอใจ แต่ก็ไม่ปรากฏว่ามีการใช้ความรุนแรง ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนในกรณีของการคัดค้านการเปิดดำเนินการของโรงงานแทนทาลัมที่มีผู้คัดค้านเนื่องจากมีความไม่พอใจหลายคนแต่ก็ไม่ปรากฏว่าผู้ที่มีความไม่พอใจทั้งหมดต้องใช้ความรุนแรง ยิ่งไปกว่านั้นการประท้วงในระยะแรกยังพบว่ากลุ่มผู้คัดค้านซึ่งมีความไม่พอใจเหล่านั้นยังใช้ความไม่รุนแรงในการคัดค้านด้วย จึงเห็นได้ชัดว่าเงื่อนไขในเรื่องความคับข้องใจหรือความไม่พอใจนั้นไม่เพียงพอที่จะอธิบายการใช้ความรุนแรงได้ว่า ทำไมในจำนวนผู้ที่มีความไม่พอใจบางคนจึงใช้ความรุนแรงและบางคนไม่ใช้ความรุนแรง

จริงๆ แล้ว Gurr เองก็ยอมรับบทบาทของเงื่อนไขที่เป็นการให้เหตุผลในเชิงบรรทัดฐานและเชิงประโยชน์นิยมว่าเป็นเงื่อนไขที่ทำให้มีการตัดสินใจใช้ความรุนแรงอยู่ด้วยซึ่งก็แสดงให้เห็นว่า Gurr เองก็ยอมรับว่า เงื่อนไขดังกล่าวนี้มีผลต่อการตัดสินใจใช้ความรุนแรงด้วยไม่เฉพาะแต่ความคับข้องใจแต่เพียงประการเดียว ดังนั้นคำถามที่ตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ก็คือ เงื่อนไขใดที่เป็นตัวกำหนดให้มีการใช้ความรุนแรงมากกว่ากันระหว่างความคับข้องใจกับการให้เหตุผลในเรื่องการใช้ความรุนแรง ในขณะที่ Huntington ยอมรับเงื่อนไขด้านโอกาสในการระดมทางสังคมที่ไม่เปิดกว้างและสถาบันทางการเมืองซึ่งเป็นช่องทางในการสนองตอบความต้องการไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้อย่างเพียงพอ ทำให้ความคับข้องใจทางสังคมนำไปสู่ความไม่มีเสถียรภาพและความรุนแรง ซึ่งเท่ากับเป็นการยอมรับว่าหากไม่มีเงื่อนไขดังกล่าวนี้ความคับข้องใจก็จะไม่นำไปสู่การใช้ความรุนแรง ดังนั้นอาจจะสรุปได้ว่า เงื่อนไขทางจิตวิทยาเรื่องความคับข้องใจแต่เพียงอย่างเดียวไม่สามารถทำให้มีการใช้ความรุนแรงได้ก็คงจะไม่ผิดนัก

⁷⁰ Ibid., p. 55.

ทฤษฎีการใช้ความรุนแรงโดยมีเงื่อนไขมาจากตัวแปรในระดับทางเลือกในเชิงยุทธวิธี

Bandura ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเรื่องความก้าวร้าว โดยเสนอว่า คนในสังคมจะได้รับการสนับสนุนให้ใช้ความก้าวร้าวโดยการสังเกตบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ผ่านมาในอดีตถึงระดับของการกระทำที่เป็นความก้าวร้าวและได้รับผลตอบแทนโดยเฉพาะในทางการเมือง⁷¹

Korpi เชื่อว่าคนทั่วไปจะแสดงพฤติกรรมอย่างไรขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ว่าพฤติกรรมนั้นมีประโยชน์สำหรับตนเองและนำมาซึ่งความล้มเหลวในสิ่งที่คาดหวังหรือไม่ ดังนั้น Korpi จึงสรุปว่าคนทั่วไปจะใช้ความรุนแรงบนฐานของผลประโยชน์ที่จะได้รับเป็นสำคัญ หรือกล่าวในอีกนัยหนึ่งก็คือ การให้เหตุผลเชิงประโยชน์นิยมจึงเป็นสาเหตุหลักของการใช้ความรุนแรง⁷²

Muller สรุปว่าพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนจากที่กฎหมายอนุญาตนั้นจะมีคุณค่ามากขึ้นเมื่อประชาชนเชื่อว่า ความสามารถของเขาในการมีอิทธิพลต่อรัฐบาลซึ่งผ่านช่องทางปกตินั้นไม่เพียงพอและคุณค่าของการกระทำที่เป็นความก้าวร้าวจะลดลงหากปัจเจกบุคคลเชื่อว่า ความก้าวร้าวทางการเมืองในเรื่องนั้นๆ เป็นการกระทำที่ไม่จำเป็นและไม่เป็นที่ปรารถนา หรือถ้าปัจเจกบุคคลเชื่อว่าตนเองยังมีความสามารถเพียงพอที่จะมีอิทธิพลเหนือรัฐบาล คุณค่าของพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนจากกฎหมายก็จะลดลงความสำคัญลงไปเช่นกัน⁷³

ในแง่นี้ Muller มองว่าผู้ที่ใช้ความก้าวร้าวจะต้องเห็นถึงประโยชน์ของการนำความก้าวร้าว นั้นไปใช้เพื่อให้ได้มาซึ่งการมีอิทธิพลเหนือการตัดสินใจทางการเมืองด้วย หรือก็คือการมีอำนาจทางการเมืองนั่นเอง ดังนั้นหากพิจารณาถึงสาเหตุของการใช้ความรุนแรงในเงื่อนไขที่ว่าเป็นการใช้

⁷¹Albert Bandura, *A aggression: A social learning analysis* (Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1973).

⁷²W. Korpi, "Conflict, power and relative deprivation," *American Political Science Review* 68 (1974): 1569-1578, cited in Edward N. Muller, "The psychology of political protest and violence," in *Handbook of political conflict: Theory and research*. ed. Ted Robert Gurr, p. 85.

⁷³Edward N. Muller, "The psychology of political protest and violence," in *Handbook of political conflict: Theory and research*. ed. Ted Robert Gurr, pp. 85-86.

โดยมุ่งถึงประโยชน์ของการใช้ความรุนแรงเป็นสำคัญ ซึ่งอาจก็จะนำไปสู่ความเข้าใจที่ว่า ความรุนแรงหรือการกระทำที่ก้าวร้าวนี้เป็นที่มาหนึ่งของการมีอำนาจทางการเมืองด้วย หรือก็คือ การมองว่าการใช้ความรุนแรงหมายถึงการมีอำนาจอย่างหนึ่งก็คงจะไม่ผิดนัก

อย่างไรก็ตาม Arendt⁷⁴ กลับมองว่าความรุนแรงมิใช่อำนาจ โดยกล่าวว่าทฤษฎีอำนาจที่ มองว่าอำนาจหมายถึง การบังคับควบคุม (Command) และความเชื่อฟัง (Obedience) จะนำไปสู่การเข้าใจว่า อำนาจกับความรุนแรงเป็นสิ่งเดียวกัน แต่ในความเป็นจริงแล้วจะพบว่าเมื่ออำนาจทางการเมืองถูกท้าทาย ความรุนแรงจะปรากฏขึ้นในฐานะที่เป็นวิธีการสุดท้ายที่รักษาโครงสร้างอำนาจนั้นให้คงอยู่ต่อไป

ทั้งนี้เนื่องจากอำนาจคือ ความสามารถของมนุษย์ที่ไม่ใช่เพียงแค่การกระทำแต่เป็นการกระทำด้วยความร่วมมือกันของคนจำนวนหนึ่ง อำนาจไม่สามารถเป็นของปัจเจกบุคคลได้แต่จะเป็นของกลุ่มบุคคล อำนาจจะยังคงมีอยู่ต่อไปตราบเท่าที่กลุ่มบุคคลยังคงอยู่ร่วมกัน ดังนั้นเมื่อกล่าวว่ามีใครบางคนอยู่ในอำนาจ ความจริงแล้วหมายถึง คนผู้นั้นได้รับอำนาจจากคนจำนวนหนึ่ง และกระทำการในนามของคนจำนวนนั้น ในขณะที่ความรุนแรงนั้นถูกจำแนกโดยลักษณะของเครื่องมือ เพราะการใช้ความรุนแรงไม่ต่างอะไรไปจากเครื่องมืออื่นๆ ที่ถูกออกแบบมาใช้เพื่อทำให้ความแข็งแกร่งตามธรรมชาติของผู้ใช้ความรุนแรงมีความแข็งแกร่งมากขึ้น

ดังนั้นอำนาจจึงอยู่บนฐานของความต้องการจำนวนคนสนับสนุน แต่ความรุนแรงนั้นขึ้นอยู่กับเครื่องมือ รูปแบบที่สูงสุดของอำนาจจึงเป็นการปฏิบัติของคนทั้งหมดที่กระทำต่อคนเพียงคนเดียวและรูปแบบที่สูงสุดของความรุนแรงก็คือ การปฏิบัติของคนเพียงคนเดียวที่กระทำต่อคนทั้งหมด ซึ่งปรากฏการณ์นี้จะเกิดขึ้นไม่ได้เลยถ้าคนๆ นั้นดำเนินการโดยไม่ใช้เครื่องมือ

นอกจากนี้อำนาจยังเป็นแก่นแท้ในทุกสังคมการเมืองอย่างแท้จริง ดังนั้นอำนาจจึงไม่จำเป็นต้องอาศัยการให้เหตุผล (justification) ว่าทำไมจึงจำเป็นต้องมีอยู่ สิ่งที่อำนาจต้องการคือ ความชอบธรรม (Legitimacy) และด้วยเหตุที่อำนาจเกิดขึ้นเมื่อประชาชนรวมตัวกันและกระทำในนามของความร่วมมือ ความชอบธรรมของอำนาจจึงอยู่ที่จุดเริ่มต้นของการรวมตัวของประชาชนมากกว่าที่จะมาจากการกระทำใดๆก็ตามที่อาจจะตามมาในภายหลัง และเมื่อใดก็ตามที่

⁷⁴Hannah Arendt, *On violence*. pp. 37-56.

ความชอบธรรมของอำนาจถูกท้าทายจึงต้องหวนกลับไปพิจารณาที่มาของอำนาจที่ปรากฏขึ้นในอดีต

ในขณะที่ความรุนแรงไม่เป็นเช่นนั้น เมื่อเผชิญกับความรุนแรงด้วยอำนาจเพียงเล็กน้อย โนไม่ช้าจะพบว่าสิ่งที่เผชิญอยู่ไม่ใช่ตัวมนุษย์แต่เผชิญกับสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น(อาวุธ) ความรุนแรงจึงมีธรรมชาติในลักษณะที่เป็นเครื่องมือและไม่ต่างไปจากวิธีการทั้งหลายที่ต้องอาศัยการชักนำและการให้เหตุผลตลอดจนกระทั่งถึงวัตถุประสงค์ที่ต้องการและสิ่งใดก็ตามที่ยังต้องอาศัยการให้เหตุผลด้วยอะไรบางอย่าง สิ่งนั้นจะไม่มีทางที่จะเป็นแก่นแท้ของอะไรได้เลย การให้เหตุผลด้วยสิ่งใดก็ตามจะสัมพันธ์กับเป้าหมายซึ่งเป็นเรื่องอนาคต ดังจะเห็นได้จากกรณีการใช้ความรุนแรงเพื่อการป้องกันตัว ผู้ใช้ความรุนแรงต้องให้เหตุผลแก่การใช้ความรุนแรงของตนว่า เพื่อป้องกันตัวเองจากอันตรายที่เผชิญอยู่ สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่า การใช้ความรุนแรงจำเป็นที่จะต้องอาศัยเป้าหมายเพื่อให้เหตุผลแก่วิธีการ

ดังนั้น Arendt จึงสรุปว่า ความรุนแรงเป็นสิ่งที่อยู่ตรงข้ามกับอำนาจ ความรุนแรงจะปรากฏขึ้นเมื่ออำนาจอยู่ในความเสี่ยงที่กำลังจะสูญเสีย โดยการปกครองด้วยความรุนแรงจะเกิดขึ้นในที่สุดอำนาจกำลังจะสูญหายไป ด้วยเหตุนี้ความรุนแรงจึงมีเป้าหมายที่จะทำให้ความไม่มีอำนาจนั้นสิ้นสุดลง

ทฤษฎีการใช้ความรุนแรงโดยมีเงื่อนไขมาจากตัวแปรในระดับสถานการณ์

Kritzer⁷⁵ เชื่อว่า ปัจจัยที่สำคัญที่สุดของความรุนแรงที่เกิดขึ้นในทุกเหตุการณ์ก็คือธรรมชาติของปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่แตกต่างหลากหลายของผู้กระทำที่แสดงออกในเหตุการณ์นั้นๆ โดยจะต้องพิจารณาถึงกระบวนการของการประท้วงในลักษณะของปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่างๆที่เกี่ยวข้องในการประท้วง การอธิบายถึงสาเหตุของการใช้ความรุนแรงของผู้ประท้วงจึงต้องคำนึงถึงทั้งแง่มุมของการกระทำและแง่มุมของการถูกกระทำด้วยประกอบกัน

โดยทั่วไปแล้ว Kritzer อธิบายว่าการใช้ความรุนแรงจะมีสาเหตุมาจาก 3 ประการ

⁷⁵Herbert M. Kritzer, "Political protest and political violence: A nonrecursive causal model," *Social Forces* 55 (March, 1977): 630-639.

ประการแรก ทางเลือกเชิงบรรทัดฐาน (Normative choice) หมายถึง การใช้ความรุนแรง โดยคำนึงความถูกต้องทางศีลธรรมจะเป็นตัวกำหนดว่าผู้ประท้วงจะใช้ความรุนแรงหรือไม่ กล่าวคือ การพิจารณาว่าการใช้ความรุนแรงจะเป็นที่ยอมรับในทางศีลธรรมของคนในสังคมหรือไม่ อย่างไรก็ตามหากวิธีการประท้วงที่ไม่ต้องการใช้ความรุนแรงนี้ไม่สามารถทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่ตนเรียกร้องได้ ผู้ประท้วงก็จะปฏิเสธที่จะคำนึงถึงการใช้ความรุนแรงในแง่บรรทัดฐานของสังคม

ประการที่สอง ผลสัมฤทธิ์ของการใช้ความรุนแรง โดยผู้ประท้วงจะพิจารณาถึงการใช้อำนาจความรุนแรงในแง่เครื่องมือเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการ หากการใช้ความรุนแรงสามารถนำมาซึ่งผลตอบแทนที่ความต้องการได้ดีกว่าวิธีการอื่น กลุ่มผู้ประท้วงก็จะใช้ความรุนแรง โดยทั้งสองสาเหตุข้างต้นนี้ Kritzer เรียกว่า ทางเลือกในเชิงยุทธวิธี (Choice of tactics)

ประการที่สาม เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้ความรุนแรง ซึ่งการใช้ความรุนแรงของเจ้าหน้าที่ตำรวจ อาจจะมาจากการเตรียมการมาล่วงหน้าว่าจะใช้ความรุนแรงเพื่อแก้ไขปัญหาหรือเป็นเพราะการไม่เชื่อฟังของผู้ประท้วงหรือเป็นการตอบโต้พฤติกรรมของผู้ประท้วงที่แสดงออกด้วยความหยาบคายก็ตาม ทำให้ผู้ประท้วงโกรธแค้นและใช้ความรุนแรงตอบโต้

ทฤษฎีการใช้ความรุนแรงโดยมีเงื่อนไขมาจากตัวแปรในระดับโครงสร้างและวัฒนธรรม

Galtung เชื่อว่าความรุนแรงจะนำไปสู่ความรุนแรง (Violence breeds violence) โดยอธิบายด้วยสามเหลี่ยมของความรุนแรง ซึ่งมีมุมทั้งสามด้านเป็นลักษณะของความรุนแรงทั้งสามประเภทดังที่ได้กล่าวถึงลักษณะสามประเภทของความรุนแรงซึ่งแบ่งตามที่มาของความรุนแรงข้างต้นดังนี้

ภาพที่ 1 ลักษณะของความรุนแรงทั้ง 3 ประเภทจำแนกตามที่มาของความรุนแรง

จากภาพดังกล่าว ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมอยู่ยอดบนสุดของสามเหลี่ยม ในขณะที่ความรุนแรงทางตรงและความรุนแรงเชิงโครงสร้างเป็นฐานทั้งสองด้านของสามเหลี่ยม ภาพนี้อธิบายถึงแนวคิดเรื่องความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมของ Galtung ที่ว่า ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมเป็นความรุนแรงที่ทำให้การกระทำที่เป็นความรุนแรงทางตรงและความจริงของความรุนแรงเชิงโครงสร้างมีความชอบธรรมและเป็นที่ยอมรับกันในสังคม อย่างไรก็ตามหากกลับด้านของสามเหลี่ยมโดยให้ความรุนแรงทางตรงอยู่ยอดบนสุดของสามเหลี่ยมก็จะทำให้ความรุนแรงที่เหลืออีกสองประเภทเป็นฐานทั้งสองด้านของสามเหลี่ยม ซึ่ง Galtung มองว่าในแง่มุมนี้ความรุนแรงเชิงโครงสร้างและความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมจะเป็นที่มาของความรุนแรงทางตรง⁷⁶ ดังภาพ

ภาพที่ 2 ที่มาของความรุนแรงทางตรง

ความรุนแรงเชิงโครงสร้างและความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมซึ่งเป็นที่มาของความรุนแรงทางตรงอาจจะเห็นได้จาก การสั่งสอนทางวัฒนธรรมที่ทำให้คนในสังคมมองเห็นการกดขี่ขูดรีดเป็นเรื่องปกติหรือเป็นสิ่งที่ธรรมดาสามัญหรือแม้กระทั่งทำให้เรามองไม่เห็นว่ามี การกดขี่ขูดรีดอยู่เลยในสังคม ซึ่งทำให้นำไปสู่การระเบิดขึ้นของความพยายามที่จะใช้ความรุนแรงทางตรงเพื่อออกจากกรงขังที่แข็งแกร่งในทางโครงสร้าง หรือในทางกลับกันผู้ที่ได้เปรียบจากสภาพดังกล่าวพยายามที่จะใช้ความรุนแรงทางตรงเพื่อคงไว้ซึ่งกรงขังที่แข็งแกร่งในทางโครงสร้างนั้นไว้ Galtung มองว่าโดยปกติแล้ว อาชญากรรมทั้งหลายเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามของผู้ที่ถูกเอาเปรียบที่ ต้องการจะออกจากโครงสร้างที่กดขี่หรือต้องการที่จะให้มีการกระจายความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจที่มี

⁷⁶ Johan Galtung, *Peace by peaceful means: Peace and conflict. development and civilization*, pp. 199.

ความเป็นธรรมมากขึ้นหรือแม้กระทั่งเป็นการแก้แค้นผู้ที่เขาเปรียบตนอยู่ ซึ่งรวมไปถึงเป็นความพยายามของผู้ที่ต้องการจะรำงไว้ซึ่งความได้เปรียบนั้นเอาไว้ด้วยเช่นเดียวกัน⁷⁷

อย่างไรก็ตาม Galtung กล่าวว่าความรุนแรงอาจจะมีที่มาหรือจุดเริ่มต้นจากความรุนแรงในมุมใดก็ได้ซึ่งรวมเป็นหกทิศทางในสามเหลี่ยม เช่น การที่คนแอฟริกันถูกจับและถูกบังคับให้ข้ามมหาสมุทรแอตแลนติกเพื่อมาทำงานเป็นทาส ซึ่งทำให้คนแอฟริกันตายหลายล้านคนในกระบวนการดังกล่าวทั้งในแอฟริกาเองและในระหว่างที่เดินทางมาอเมริกานั้นเป็นความรุนแรงทางตรงที่เกิดขึ้นตลอดหลายศตวรรษที่ค่อยๆ ซึมลงและตกตะกอนกลายเป็นความรุนแรงในเชิงโครงสร้างในรูปของการที่คนขาวเป็นผู้เอาเปรียบที่ยิ่งใหญ่ และทำให้คนดำเป็นผู้ถูกเอาเปรียบอย่างทาส นำไปสู่การผลิตและการผลิตซ้ำของความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมในรูปของความคิดเชื้อชาตินิยมในทุกหนแห่ง เมื่อเวลาผ่านไปความรุนแรงทางตรงและความเป็นทาสที่ผ่านมาก็ถูกลืมกลายเป็นเพียง "การเลือกปฏิบัติ" สำหรับความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่ดำรงอยู่และกลายเป็นเพียง "ความลำเอียง" สำหรับความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม⁷⁸ ซึ่งทั้งหมดนี้อาจจะเป็นตัวอย่างของความรุนแรงทางตรงที่นำไปสู่ความรุนแรงเชิงโครงสร้างและความรุนแรงในเชิงวัฒนธรรม จนทำให้ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมนี้กลายเป็นฐานที่มั่นคงเพื่อรองรับความไม่เท่าเทียมกันซึ่งเป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่ดำรงอยู่และความรุนแรงทางตรงในเหตุการณ์อื่นๆ ตามมาในปัจจุบัน

เช่นเดียวกับประเวศ วะสี ซึ่งได้เสนอความเห็นเกี่ยวกับสาเหตุแห่งความรุนแรงในสังคมไทยในแง่ที่ความรุนแรงมีสาเหตุมาจากความรุนแรงเชิงโครงสร้างในสังคมไทยซึ่งได้แก่⁷⁹

ประการแรก การขาดความยุติธรรมในสังคม สังคมที่ขาดความยุติธรรมจะนำมาสู่ความรุนแรง โดยที่ประเทศไทยยังขาดการจัดสรรผลประโยชน์ที่เป็นธรรม เช่น ผู้มีอำนาจเอาเปรียบผู้ที่ไม่มีอำนาจในรูปแบบต่างๆ ความไม่ยุติธรรมดังกล่าวเกิดขึ้นกับสิ่งที่เรียกว่า ความเคารพศักดิ์ศรีและสิทธิของความเป็นมนุษย์ ตลอดจนระบบการจัดการที่สะท้อนถึงความเคารพศักดิ์ศรีและสิทธิความเป็นมนุษย์ด้วย

⁷⁷ Ibid., p. 200.

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ ประเวศ วะสี, "ทำสันติวิธีให้เป็นนโยบาย," ใน สันติวิธี: ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความมั่นคง. พิมพ์ครั้งที่ 3, หน้า 10-11.

ประการที่สอง วัฒนธรรมและโครงสร้างทางอำนาจ ซึ่งสังคมที่ใช้โครงสร้างทางอำนาจจะทำให้เกิดความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ

ประการที่สาม แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายและอำนาจรัฐ ที่มองว่ากฎหมายเป็นเครื่องมือของรัฐซึ่งถูกใช้ในสภาพสังคมที่เป็นเผด็จการโดยรัฐ กฎหมายในสังคมไทยจึงเป็นเครื่องมือของรัฐที่ปฏิบัติต่อประชาชนและเป็นบ่อเกิดของความรุนแรง เช่น กฎหมายป่าสงวนปี 2507 ที่ให้รัฐมีอำนาจในการกำหนดว่าประชาชนเป็นผู้กระทำผิดกฎหมาย ดังนั้นกฎหมายจึงเป็นบ่อเกิดของความรุนแรง

ประการที่สี่ การพัฒนาสมัยใหม่ ทำให้เกิดความขัดแย้งในเรื่องสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของประชาชนซึ่งเป็นความขัดแย้งในเชิงโครงสร้างที่รุนแรง ดังนั้นการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติในลักษณะดังกล่าวจึงเป็นชนวนที่นำไปสู่ความรุนแรง

ประการที่ห้า สาเหตุของความรุนแรงยังมีที่มาจากวิธีคิด โดยกล่าวว่า วัฒนธรรมอำนาจกำหนดให้คนคิดแต่ในเชิงอำนาจซึ่งทำให้เกิดความรุนแรง

ในขณะที่ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ เห็นว่าความรุนแรงอาจมีที่มาจากเงื่อนไขบางประการที่ทำให้ความขัดแย้งมีโอกาสที่จะกลายเป็นความรุนแรง โดยเงื่อนไขดังกล่าวได้แก่⁸⁰ การที่คนอยู่ในสภาพที่ “หลังติดฝา” และต้องกลายเป็น “ผู้แพ้ซ้ำซาก” หรือเป็นลักษณะที่แพ้แล้วแพ้เล่าในทุกเรื่อง โดยที่ไม่มีผู้ใดใส่ใจกับความทุกข์ของพวกเขา ทางออกจึงได้แก่ การหาหนทางให้ตนและผู้ที่มีชะตากรรมคล้ายตนนั้นมีส่วนร่วมในปริวิตถลทางการเมืองและสื่อสารความทุกข์ให้สังคมได้รับทราบ ทั้งนี้โดยการเข้าใจว่าการต่อสู้ทางการเมืองทุกชนิดไม่ว่าจะใช้ความรุนแรงหรือไม่ก็ตาม ล้วนแล้วแต่เป็นการพยายามสื่อสารปัญหาความทุกข์ของตนให้สาธารณชนรับรู้ (Communicating suffering)⁸¹ นอกจากนี้มายาคติในสังคมไทยที่ว่า สังคมไทยเป็นสังคมที่รักสันติ หรือไม่มี

⁸⁰สำนักงานสภาพความมั่นคงแห่งชาติ, สถาบันยุทธศาสตร์, “ปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงหลังรัฐบาลใหม่บทเรียนจากรัฐบาลเก่า,” ใน สันติวิธี: ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความมั่นคง, พิมพ์ครั้งที่ 3, หน้า 79-80.

⁸¹ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, “คำสั่ง 66/43?: รัฐ, ปัญหาวัฒนธรรมของรัฐกับการจัดการความขัดแย้งในศตวรรษใหม่,” ใน สันติวิธี: ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความมั่นคง, พิมพ์ครั้งที่ 3, หน้า 198.

ความรุนแรงทำให้ไม่มองด้านที่โหดร้ายของสังคม ซึ่งทุกสังคมมีทั้งด้านที่โหดร้ายและด้านที่ใช้ความรุนแรงเหมือนกันในทุกสังคม ดังนั้นเมื่อคนเหล่านี้กำหนดนโยบายต่างๆ จึงอยู่บนฐานของการเข้าใจสังคมไทยเพียงด้านเดียวซึ่งเป็นอันตรายอย่างยิ่ง

นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้กล่าวถึงความรุนแรงในสังคมไทยว่าเป็นผลมาจากเงื่อนไขทางโครงสร้างและวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยในสังคมไทย เนื่องจากพื้นฐานความเข้าใจของสังคมไทยทั่วไปมักเข้าใจว่า สาระสำคัญของประชาธิปไตยคือการปกครองของเสียงข้างมาก ซึ่งมักจะนำไปสู่การสรุปว่าเสียงข้างมากเป็นสิ่งเดียวกันกับความถูกต้องเสมอมา โดยไม่มีการใช้เหตุผลและการประนีประนอมผลประโยชน์ของทุกฝ่ายเพื่อส่วนรวมทั้งหมดอย่างแท้จริง ทำให้ผู้ที่เป็เสียงข้างน้อยจำเป็นจะต้องเสียผลประโยชน์ส่วนตนให้กับผลประโยชน์ส่วนรวมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งไม่ต่างไปจากช่องโหว่ที่ฝ่ายเสียงข้างมากซึ่งอาศัยจำนวนกำลังสนับสนุนมากกว่ายอมชนะฝ่ายที่มีจำนวนกำลังสนับสนุนน้อยกว่า ดังนั้นภายใต้เงื่อนไขทางโครงสร้างและวัฒนธรรมทางการเมืองดังกล่าวจึงนำไปสู่ความคิดและการกระทำที่เป็นความรุนแรงในสังคมไทยมาโดยตลอด⁸²

ทฤษฎีการใช้ความรุนแรงโดยมีเงื่อนไขมาจากลักษณะของความขัดแย้ง

มารค ตามไท เห็นว่าความรุนแรงอาจจะเกิดขึ้นในลักษณะของความขัดแย้งที่คู่กรณีไม่ยอมรับกติการ่วมกันในการจัดการความขัดแย้ง โดยในขณะเจรจานั้นการใช้เหตุผลเป็นเพียงวิธีการหนึ่งที่ลองใช้แต่ไม่ใช่กรอบของการเจรจา ดังนั้นเมื่อคู่กรณีในการเจรจายอมรับกติกาที่ต่างกัน ทำให้แต่ละฝ่ายมีความอ่อนไหวต่อท่าทีในการเจรจาและอ่อนไหวต่อการรับรู้เรื่องความจริงใจ ประกอบกับหากอำนาจคู่กรณีต่างกัน เมื่อไม่มีกติการ่วมที่ทำให้อำนาจสมดุลกันมากขึ้น แต่ละฝ่ายก็จะหาทางสร้างอำนาจให้กับตนเองมากขึ้นเพื่อการต่อรอง ซึ่งสถานการณ์เช่นนี้จะทำให้มีโอกาสสูงที่จะนำไปสู่ความรุนแรง⁸³

⁸²นิธิ เอียวศรีวงศ์. “ขอเผยแพร่ประชาธิปไตยบ้าง.” มติชนสุดสัปดาห์ 21 (2 เมษายน 2544): 47.

⁸³มารค ตามไท “ความขัดแย้ง สันติวิธีและการอยู่ร่วมกันตามรัฐธรรมนูญใหม่” ใน สันติวิธี: ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความมั่นคง. พิมพ์ครั้งที่ 3, หน้า 17.

นอกจากนี้ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ เชื่อว่าความขัดแย้งที่ถูกเก็บกดมิให้แสดงออกอย่างสันติ มักจะเป็นชนวนที่นำไปสู่ความรุนแรง⁸⁴ นอกจากนี้ยังมองว่า ความขัดแย้งที่มีลักษณะเป็นปัญหาอัตลักษณ์ (Identity) เช่น ความขัดแย้งที่มีการมองว่าฝ่ายหนึ่งเป็นคนไทย ขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งไม่ใช่คนไทย เป็นต้น ความขัดแย้งลักษณะดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นความรุนแรงได้ง่ายกว่าความขัดแย้งในลักษณะอื่น เพราะเมื่อเห็นความแตกต่างจากตัวตนของ “เรา” มากจะทำให้ใช้ความรุนแรงได้ง่ายขึ้น⁸⁵ หรือในกรณีของประเวศ วะสี ที่มองว่าสาเหตุของความรุนแรงมาจากการขาดความรู้และทักษะในการแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธี การแก้ไขปัญหาที่มีอยู่ในสังคมไทยเช่น สถาบันในพระพุทธศาสนาไม่ได้สามารถระงับยับยั้งความรุนแรงได้เพราะมิได้เข้าไปทำความเข้าใจความขัดแย้งและไม่มีทักษะในการคลี่คลายความขัดแย้งด้วยสันติวิธีในสถานการณ์จริง ส่วนสถาบันทางการศึกษาก็ยังไม่มีทักษะในการแก้ความขัดแย้งด้วยสันติวิธีด้วยเช่นเดียวกัน เนื่องจากมิได้เอาความจริงเป็นตัวตั้งแต่เอาวิชาเป็นตัวตั้ง⁸⁶

เมื่อพิจารณาถึงทฤษฎีที่อธิบายถึงสาเหตุของความรุนแรงที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น จะเห็นได้ว่าการอธิบายการใช้ความรุนแรงมีระดับของการอธิบายด้วยเงื่อนไขที่แตกต่างกันในหลายระดับ โดยทฤษฎีที่อธิบายว่าการใช้ความรุนแรงมีสาเหตุมาจากธรรมชาติของมนุษย์นั้นเป็นทฤษฎีที่อธิบายด้วยเงื่อนไขในทางชีวภาพที่ส่งผลให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมที่เป็นความรุนแรง ซึ่งจะนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่ามนุษย์ไม่มีทางที่จะหลีกเลี่ยงความรุนแรงได้เลย เนื่องจากการใช้ความรุนแรงเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดมาแล้วในทางชีวภาพตั้งแต่กำเนิด ในขณะที่ทฤษฎีที่อธิบายว่าการใช้ความรุนแรงมาจากเงื่อนไขในระดับจิตวิทยานั้นจะอธิบายด้วยเงื่อนไขของความรู้สึกรู้สึกของผู้ใช้ความรุนแรงในลักษณะที่ว่า มนุษย์มีความรู้สึกอย่างไรจึงทำให้มนุษย์ใช้ความรุนแรง อาจกล่าวได้ว่าทั้งสองทฤษฎีนี้อยู่ในกลุ่มของการอธิบายด้วยเงื่อนไขภายในตัวมนุษย์

⁸⁴ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, สันติทฤษฎี/วิถีวัฒนธรรม, หน้า 20-21.

⁸⁵ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, สถาบันยุทธศาสตร์, “ปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงหลังรัฐบาลใหม่บทเรียนจากรัฐบาลเก่า,” ใน สันติวิธี: ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความมั่นคง, พิมพ์ครั้งที่ 3, หน้า 79-80.

⁸⁶ ประเวศ วะสี, “ทำสันติวิธีให้เป็นนโยบาย,” ใน สันติวิธี: ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความมั่นคง, พิมพ์ครั้งที่ 3, หน้า 11.

ส่วนทฤษฎีที่อธิบายว่าการใช้ความรุนแรงมาจากเงื่อนไขในระดับตัวแปรทางเลือกเชิงยุทธวิธีนั้น เป็นทฤษฎีที่อธิบายด้วยเงื่อนไขที่เป็นทางเลือกในการตัดสินใจที่จะใช้ความรุนแรงเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายของผู้ใช้ความรุนแรง โดยเชื่อว่ามนุษย์จะใช้ความรุนแรงหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่าการใช้ความรุนแรงเป็นทางเลือกที่มีประโยชน์ที่สุดในการได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการหรือไม่ ในแง่นี้แล้ว จึงอาจจะเรียกได้ว่าเป็นการอธิบายในระดับของการตัดสินใจของผู้ที่ใช้ความรุนแรงในเชิงผลได้ผลเสียเป็นสำคัญ

ในขณะที่ทฤษฎีที่อธิบายว่าการใช้ความรุนแรงมาจากเงื่อนไขในระดับตัวแปรสถานการณ์นั้น เป็นทฤษฎีที่อธิบายด้วยซึ่งมีลักษณะที่เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเฉพาะเจาะจงว่า หากผู้ประท้วงถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจใช้ความรุนแรง จะทำให้ผู้ประท้วงใช้ความรุนแรงเพื่อตอบโต้ หากเป็นทฤษฎีที่อธิบายว่าการใช้ความรุนแรงมีที่มาจากเงื่อนไขทางโครงสร้างและเงื่อนไขทางวัฒนธรรมนั้นเป็นทฤษฎีที่เชื่อว่า พฤติกรรมของมนุษย์นั้นขึ้นอยู่กับโครงสร้างทางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจตลอดจนวัฒนธรรมต่างๆที่สั่งสมกันมา โดยเงื่อนไขเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น มนุษย์จะใช้ความรุนแรงหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่ามนุษย์อยู่ภายใต้เงื่อนไขแวดล้อมทางสังคมอย่างไรมากกว่า ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าทั้งสองทฤษฎีนี้อธิบายการใช้ความรุนแรงด้วยเงื่อนไขภายนอกซึ่งมีทั้งเงื่อนไขภายนอกที่ค่อนข้างชั่วคราวในแง่ที่เป็นเงื่อนไขในระดับสถานการณ์ของการประท้วงและเงื่อนไขภายนอกที่ดำรงอยู่อย่างยาวนานกว่าในแง่ที่เป็นโครงสร้างและวัฒนธรรม

ส่วนทฤษฎีที่อธิบายว่า การใช้ความรุนแรงโดยมีเงื่อนไขมาจากลักษณะความขัดแย้งเรียกได้ว่าเป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงลักษณะของความขัดแย้งบางอย่างที่ทำให้มีแนวโน้มว่าจะนำไปสู่การใช้ความรุนแรงได้ง่ายขึ้น ซึ่งหมายความว่าความขัดแย้งมิได้เป็นสาเหตุของความรุนแรงเพียงแต่ความขัดแย้งหรือการแก้ไขความขัดแย้งในบางลักษณะอาจจะทำให้เกิดความรุนแรงเท่านั้น ซึ่งมีความหมายว่าความขัดแย้งในลักษณะนั้นอาจจะไม่กลายเป็นความรุนแรงก็ได้เช่นเดียวกัน

2.2.4 ทักษะบางประการที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรง

Paige ได้จำแนกทัศนคติของนักรัฐศาสตร์และคนทั่วไปในด้านการยอมรับถึงการให้ความรุนแรงออกเป็น 5 ระดับด้วยกัน ซึ่งประกอบไปด้วยทัศนคติที่ยอมรับการใช้ความรุนแรงมาก

ที่สุดจนถึงทัศนคติที่ปฏิเสธการใช้ความรุนแรงอย่างสิ้นเชิงตามลำดับดังนี้⁸⁷

ประเภทแรกได้แก่ ทัศนคติในแนวทางที่ชอบความรุนแรง (Proviolence politics) หมายถึง ทัศนคติที่เชื่อว่าการใช้ความรุนแรงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ในตัวของมันเอง โดยผู้ที่ใช้ความรุนแรงจะถูกมองว่าเป็นวีรบุรุษอีกด้วย

ประเภทที่สองได้แก่ ทัศนคติในแนวทางที่มีแนวโน้มว่าจะใช้ความรุนแรง (Violence-prone politics) หมายถึง ทัศนคติที่เชื่อว่าการใช้ความรุนแรงเป็นสิ่งที่อาจจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นผู้ที่มีทัศนคติเช่นนี้จึงพร้อมที่จะใช้ความรุนแรงทันทีหากมีเงื่อนไขที่อำนวยความสะดวกให้ใช้ความรุนแรงได้

ประเภทที่สามได้แก่ ทัศนคติในลักษณะที่ทั้งยอมรับและไม่ยอมรับที่จะใช้ความรุนแรง (Ambiviolence politics) หมายถึง ทัศนคติที่อยู่ระหว่างการยอมรับและไม่ยอมรับการใช้ความรุนแรงเท่าๆกัน ทำให้ผู้มีทัศนคติเช่นนี้บางครั้งก็ใช้ความรุนแรงบางครั้งก็ไม่ใช้ความรุนแรง

ประเภทที่สี่ได้แก่ ทัศนคติในแนวทางที่หลีกเลี่ยงที่จะใช้ความรุนแรง (Violence-avoiding politics) กล่าวคือ ทัศนคติที่มีจุดยืนว่าจะไม่ใช้ความรุนแรง อย่างไรก็ตามหากถูกคุกคามจนกระทั่งถึงระดับหนึ่งหากจำเป็นจะต้องใช้ความรุนแรงก็จะสามารถที่จะใช้ความรุนแรงได้เช่นกัน

ประเภทที่ห้าได้แก่ ทัศนคติในแนวทางที่ไม่ใช้ความรุนแรง (Nonviolence politics) หมายถึง ทัศนคติที่ปฏิเสธการใช้ความรุนแรงอย่างสิ้นเชิง ไม่ว่าจะอยู่ภายใต้เงื่อนไขหรือสถานการณ์เช่นใดก็ตาม นอกจากนี้ผู้ที่มีทัศนคติเช่นนี้ยังสร้างเงื่อนไขที่ทำให้การใช้ความรุนแรงแทบจะเป็นไปไม่ได้อีกด้วย

โดย Paige สรุปว่าทัศนคติประเภทที่หนึ่งจนถึงประเภทที่สี่นั้นล้วนแล้วแต่เป็นทัศนคติที่ยอมรับการใช้ความรุนแรงทั้งสิ้นเพียงแต่มากหรือน้อยแตกต่างกันขึ้นอยู่กับเงื่อนไขบางอย่างเท่า

⁸⁷ Glenn D. Paige, To nonviolence political science: From reasons of violence (Honolulu: Center for Global Nonviolence Planning Project, Matsunaga Institute for Peace, University of Hawaii, 1993), p. 64.

นั้น ดังนั้นทัศนคติที่ไม่ยอมรับการใช้ความรุนแรงจึงมีเพียงทัศนคติในประเภทที่ห้าเท่านั้น ซึ่งจะ
ต้องปฏิเสธการใช้ความรุนแรงอย่างสิ้นเชิงโดยไม่มีเงื่อนไข

จากข้อสรุปของ Paige ดังกล่าวข้างต้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ทัศนะที่เกี่ยวข้องกับการใช้
ความรุนแรงสามารถจำแนกได้ใน 2 ลักษณะกว้างๆ ได้แก่ ทัศนะที่ยอมรับการใช้ความรุนแรงและ
ทัศนะที่ไม่ยอมรับการใช้ความรุนแรง

ทัศนะที่ยอมรับการใช้ความรุนแรง

ทัศนะที่ยอมรับการใช้ความรุนแรงที่สำคัญก็คือ แนวความคิดของ Fanon ซึ่งเชื่อว่า การใช้
ความรุนแรงเป็นการปลดปล่อยความรู้สึกของคนที่ถูกทำให้เป็นทาส การเมืองที่ใช้ความรุนแรงจะ
เป็นตัวเร่งการเปลี่ยนแปลงปัจเจกบุคคลและประชาชนให้มีความสมบูรณ์อีกครั้ง เนื่องจากการจัด
ระเบียบโลกของรัฐอาณานิคมทั้งหลายกระทำด้วยความรุนแรงนอกจากนี้ยังทำลายความเป็น
สังคมพื้นเมืองของรัฐอาณานิคมอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นเมื่อเวลามาถึง ผู้ที่ตกเป็นอาณานิคมของรัฐ
อื่นจึงควรที่จะใช้ความรุนแรงเพื่อทำลายโลกอาณานิคมให้หมดสิ้นไป เพื่อให้คนพื้นเมืองที่ต้อง
กลายเป็นทาสได้รับอิสรภาพอีกครั้งหนึ่ง ความรุนแรงจึงสามารถชำระล้างความรู้สึกที่ตนมีปมด้อย
ของคนที่เป็นทาสกลายเป็นความรู้สึกที่เคารพตัวเองมากขึ้นได้ในที่สุด⁸⁸

ทัศนะที่ไม่ยอมรับการใช้ความรุนแรง

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ เชื่อว่าหากพิจารณาถึงความสำคัญและเป้าหมายของสังคมการ
เมืองดังที่ Aristotle กล่าวว่า “การเมืองเป็นเรื่องของเป้าหมายอันสูงสุดของสังคมมนุษย์และสังคม
การเมืองดำรงอยู่เพื่อช่วยให้มนุษย์บรรลุศักยภาพของตน”⁸⁹ ในขณะที่ความรุนแรงนั้นคือ การทำ

⁸⁸Frantz Fanon, *The wretched of the earth* (New York: Grove Press, 1968),
pp. 67-73.

⁸⁹ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, *การเมืองมนุษย์: รัฐศาสตร์ทวนกระแส* (กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2528), หน้า 241.

ให้ ศักยภาพของมนุษย์จะลดหย่อนลงโดยยังไม่ถึงกาลอันสมควร⁹⁰ ดังนั้นในแง่นี้การใช้ความรุนแรงจึงเป็นสิ่งที่ปฏิบัติยากกับการเมือง (Anti-politics) หากใช้ความไม่รุนแรง (Nonviolence) ไม่นอกจากนี้แล้วยังช่วยอย่างในกรณีที่มีรัฐมักจะมีเหตุผลว่า เมื่อมาตรการทางการเมืองใช้ไม่ได้ผลจึงจำเป็นที่จะต้องใช้มาตรการทางทหารซึ่งก็คือการใช้กำลังหรือความรุนแรง สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าความรุนแรงจะถูกใช้เมื่อมาตรการทางการเมืองใช้ไม่ได้ผล ดังนั้นเมื่อมีการใช้ความรุนแรงจึงนับได้ว่าเมื่อนั้นก็คือจุดจบของการเมือง⁹¹

2.3 แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการไม่ใช้ความรุนแรง

2.3.1 ความหมายของการไม่ใช้ความรุนแรง

Lopez-Reyes ให้ความหมายของการไม่ใช้ความรุนแรงว่าหมายถึง การกระทำที่ไม่ทำให้คนได้รับการบาดเจ็บอย่างตั้งใจ แต่อาจจะมีลักษณะเป็นการกระทำที่เป็นความก้าวร้าวได้ เช่น การเผชิญหน้าโดยตรงอย่างเช่น การประท้วง หรืออาจจะเป็นการกระทำที่เป็นความก้าวร้าวโดยไม่มี การต่อสู้เช่นในกรณีการนัดหยุดงาน ซึ่งเป็นการกระทำที่อาจจะทำให้เกิดความเสียหายได้เช่นกัน⁹²

Huxley ให้ความหมายของการไม่ใช้ความรุนแรงหรือสันติวิธีว่า การไม่ใช้ความรุนแรงมิได้หมายถึงการไม่กระทำความผิด แต่หมายถึงต้องใช้ความพยายามอย่างยิ่งที่จะเอาชนะความชั่วด้วยความดี สันติวิธีมิได้อาศัยความแค้นที่แข็งแกร่งหรืออาวุธ หากแต่อาศัยความกล้าทางศีลธรรม การควบคุมตัวเองและความรู้ที่จะนำไปใช้กระทำการโดยไม่บิดพลิ้วว่ามนุษย์ทุกรูปทุกนามไม่ว่าจะโหดร้ายหรือมีท่าทีเป็นศัตรูเพียงใด ก็ยังคงมีความกรุณา รักในความยุติธรรม เคารพความดีและมีสัจจะที่เข้าถึงกันได้ถ้าใช้วิธีการที่ถูกต้อง แม้ว่า การใช้วิธีการเหล่านี้จะเป็นไปได้ยาก แต่

⁹⁰ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, ทำทนายทางเลือก: ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรง, หน้า 12.

⁹¹ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, การเมืองมนุษย์: รัฐศาสตร์ทวนกระแส, หน้า 247.

⁹² Ramon Lopez-Reyes, "Fight/flight response and nonviolence," in The frontiers of nonviolence, p. 36.

ประวัติศาสตร์ก็ชี้ให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่เป็นไปได้และไม่ใช่ว่าจะเป็นไปได้เฉพาะผู้ที่มีลักษณะพิเศษซึ่งเป็นกรณียกเว้นเท่านั้น หากแต่เป็นไปได้กับคนโดยทั่วไปทั้งชายและหญิงและรวมถึงรัฐบาลด้วย⁹³

ไพศาล วงศ์วรสิทธิ์ ได้ให้ความหมายของการไม่ใช้ความรุนแรงหรือสันติวิธีว่าหมายถึงวิธีการแก้ไขความขัดแย้งหรือวิธีการในการตอบโต้สถานการณ์หนึ่งๆโดยไม่ใช้ความรุนแรงต่อคู่กรณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประทุษร้ายต่อร่างกายและชีวิต⁹⁴

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ สรุปว่าโดยทั่วไปแล้วการไม่ใช้ความรุนแรงหมายถึง วิธีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่ปฏิเสธการใช้กำลังทางกายภาพในฐานะสภาวะในการแก้ไขปัญหาคือขัดแย้งทั้งทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม⁹⁵

2.3.2 ลักษณะของการไม่ใช้ความรุนแรง

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ได้แบ่งประเภทของการไม่ใช้ความรุนแรงออกเป็น 2 ลักษณะกว้างๆ ได้แก่⁹⁶

1. การไม่ใช้ความรุนแรงชนิดที่ถือว่าหลักธรรมทางศาสนาเป็นรากฐานของการไม่ใช้ความรุนแรง เช่น สันตินิยม หรือ “สันติวิธี” (Pacifism) และอหิงสาของคานธี (Gandhi's Ahimsa) ซึ่งหมายความว่า การไม่ใช้ความรุนแรงในลักษณะดังกล่าวนี้จะต้องความศรัทธาในศาสนาเป็นเบื้องต้นด้วย

⁹³Aldous Huxley, “An encyclopedia of pacifism.” in *The handbook of nonviolence* (Westport, Conn.: Lawrence Hill & Co., 1986), p. 65, อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, *ทำทนายทางเลือก: ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรง*. หน้า 76-77.

⁹⁴ไพศาล วงศ์วรสิทธิ์, *สร้างสันติด้วยมือเรา* (กรุงเทพมหานคร: กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม, 2533), หน้า 25.

⁹⁵ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, *ทำทนายทางเลือก: ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรง*. หน้า 83.

⁹⁶เรื่องเดียวกัน, หน้า 82-84.

2. การไม่ใช้ความรุนแรงชนิดที่เน้นพื้นฐานทางทฤษฎีอำนาจ เช่น ปฏิบัติการไร้ความรุนแรงของยีน ชาร์ป (Gene Sharp's nonviolence action) เป็นต้น

สันตินิยม (Pacifism)

โดยทั่วไปแล้วสันตินิยมหรือที่มักเรียกกันว่าสันติวิธี (Pacifism method) นั้นเป็นการไม่ใช้ความรุนแรงลักษณะหนึ่งซึ่งมักจะแยกไม่ออกจากแนวความคิดเรื่องศาสนา⁹⁷ เช่น สันตินิยมในลักษณะของ Huxley ข้างต้นเป็นตัวอย่างของสันตินิยมซึ่งมีแนวคิดพื้นฐานผูกพันอย่างใกล้ชิดกับคำสอนในทางศาสนาคริสต์ ซึ่งเชื่อในธรรมชาติของมนุษย์ที่ว่ามนุษย์ทุกคนมีความรัก ความกรุณา หรือการเคารพความดี สันตินิยมในลักษณะดังกล่าวจึงมีหลักการพื้นฐานที่เป็นการนำคำสอนของพระเยซูมาใช้ในชีวิตจริงโดยให้ความสำคัญกับ ความรักในเพื่อนมนุษย์ ดังนั้นความรักตามคำสอนของพระเยซูจะเป็นไปไม่ได้หากมีการใช้ความรุนแรงทำร้ายผู้อื่น⁹⁸

อย่างไรก็ตาม สังคมไทยโดยทั่วไปมักจะใช้คำว่า “สันติวิธี” เพื่อหมายถึง การไม่ใช้ความรุนแรงทั่วไป แต่เนื่องจากคำว่า “สันติ” ซึ่งใช้กันทั่วไปในสังคมมีนัยที่สะท้อนถึงความสงบหรือความนิ่งสงบ⁹⁹ จึงทำให้คนทั่วไปมักเข้าใจว่าการไม่ใช้ความรุนแรงจะต้องหมายถึง การกระทำที่ไม่ก่อให้เกิดความวุ่นวายในสังคมเสียเป็นส่วนใหญ่ ดังจะเห็นได้จาก ทักษะของรัฐซึ่งมักจะมองว่า การประท้วงโดยการเดินขบวนปิดถนนนั้นไม่เป็นสันติวิธี เนื่องจากเข้าใจว่าสันติวิธีหรือการไม่ใช้ความรุนแรงทุกชนิดนั้นจะต้องเป็นวิธีการที่ไม่ก่อความวุ่นวายให้แก่ผู้อื่น เป็นต้น

⁹⁷ “บทสัมภาษณ์ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์.” อาจารย์สาร 14 (กันยายน-ตุลาคม 2530): 85.

⁹⁸ Ian Kellas, Peace for beginners (New York: Writers & Readers, 1984), p. 52.

อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, ทำทนายทางเลือก: ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรง, หน้า 77.

⁹⁹ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, ทำทนายทางเลือก: ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรง, หน้า 83.

อหิงสาของคานธี (Gandhi's ahimsa)

การไม่ใช้ความรุนแรงที่มีพื้นฐานมาจากหลักความเชื่อในทางศาสนาลักษณะที่สอง ก็คือ อหิงสาของคานธี อย่างไรก็ตาม การไม่ใช้ความรุนแรงในแนวทางอหิงสาของคานธีนี้จำเป็นต้องเข้าใจแนวคิดพื้นฐานที่เกี่ยวข้องอีกอย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่ สัจจะ อหิงสา และการยอมรับความทุกข์ยาก

สัจจะ หรือ “สัตย์” หมายถึง “สิ่งที่ดำรงอยู่และในความเป็นจริงไม่มีสิ่งใดดำรงอยู่นอกจาก สัจจะ”...“การค้นพบสัจจะอย่างสมบูรณ์ต้องแท้คือ การประจักษ์แจ้งในตนเองและชะตากรรมของตน นั่นคือ ความสมบูรณ์พร้อม” อย่างไรก็ตามคานธีเชื่อว่ามนุษย์ไม่สามารถที่จะล่วงรู้สัจจะได้ ดังนั้นสัจจะจึงไม่อนุญาตให้มนุษย์ใช้ความรุนแรงได้ จึงไม่อยู่ในฐานะที่จะลงโทษผู้ใดได้ แต่สิ่งที่ควรกระทำก็คือ การมีใจกว้างรับฟังผู้ที่ต่างจากตน นอกจากนี้ คานธียังเชื่อว่าสัจจะคือพระเจ้าและไม่มีวิถีทางใดที่จะค้นพบสัจจะยกเว้นวิถีแห่งอหิงสา¹⁰⁰

โดยอหิงสา หมายถึง การกระทำที่มีพื้นฐานจากการปฏิเสธที่จะทำร้าย รวมไปถึงการไม่ทำร้ายด้วยการคิดชั่ว ด้วยความประมาทเลินเล่อ ด้วยการกล่าวเท็จ ด้วยความเกลียดและด้วยความพยาบาท และยังหมายรวมถึงความรักและการทำดีแม้กระทั่งกับคนชั่วด้วย ดังนั้นในแง่แล้ว อหิงสาจึงเป็น “วิธีการ” ที่จะนำไปสู่สัจจะซึ่งเป็น “เป้าหมาย”¹⁰¹

อย่างไรก็ตามการกระทำที่มีพื้นฐานจากการไม่ทำร้ายมักจะเผชิญกับการใช้ความรุนแรง ดังนั้นหลักการประการที่สามที่จำเป็นต้องมีเพื่อพิสูจน์สัจจะในกระบวนการของความขัดแย้งก็คือ การยอมรับความทุกข์ยาก โดยการยอมเป็นผู้เจ็บปวดนี้เป็นวิธีการที่จริงจังซึ่งคานธีเชื่อว่าจะมีผลในระยะยาวทำให้มีการสูญเสียน้อยที่สุดและยังเป็นการสร้างเกียรติยศอันสูงส่งให้แก่ผู้ที่สูญเสียและประดับโลกให้มีคุณธรรมด้วยการเสียสละนี้ด้วย ซึ่งการยอมรับความทุกข์ยากนี้มีได้หมายความว่า

¹⁰⁰ โจแอนด์ บอนดูแรนต์, อหิงสา อาวุธของคนกล้า, แปลโดย ไพศาล วงศ์วรสิทธิ์และ อนิตรา พวงสุวรรณ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2536), หน้า 2-7.

¹⁰¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 11-13.

สิ่งดีงามในตัวของตนเอง แต่เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงความจริงใจและเป็นผลจากการไม่ยอมทำร้ายคู่กรณี ทั้งๆที่ยึดถือสัจจะของตนเช่นเดียวกัน¹⁰²

โดยหลักการทั้ง 3 ประการนี้รวมกันเรียกว่า “สัตยาเคราะห์” ซึ่งมีความหมายตามตัวอักษรว่า “การยึดมั่นในสัจจะ” สัตยาเคราะห์จึงหมายถึง พลังแห่งสัจจะซึ่งแสดงออกผ่านอหิงสา ทั้งนี้ การเข้าใจว่าสัตยาเคราะห์เป็นเพียงวิธีการอย่างหนึ่งจะไม่เพียงพอ เนื่องจากสัตยาเคราะห์ในเชิงปฏิบัติการนั้นเป็นสิ่งที่แยกไม่ออกจากระบบคุณค่าที่เป็นเป้าหมายสูงสุดด้วยซึ่งก็คือ สัจจะ¹⁰³ ยิ่งไปกว่านั้นคานธีได้อธิบายว่า หัวใจของสัตยาเคราะห์คือ การอุทิศชีวิตให้กับความเชื่อที่ตนคิดว่าถูกต้อง สิ่งนี้จะทำให้ผู้ปฏิบัติสัตยาเคราะห์เป็นอิสระจากการยึดติดกับร่างกายโดยมีเพียงชีวิตที่อยู่กับชัยชนะแห่งจิตวิญญาณเท่านั้น ทั้งนี้เงื่อนไขแห่งความสำเร็จของสัตยาเคราะห์ประกอบไปด้วย 4 ประการได้แก่ ผู้ปฏิบัติจะต้องไม่มีความเกลียดชังฝ่ายตรงข้ามอยู่ในใจ ประเด็นในการต่อสู้จะต้องมีเนื้อหาจริงจังและมีความถูกต้องทำนองคลองธรรม พร้อมทั้งจะทนทุกข์ทรมานจนถึงที่สุดและจะต้องมีการสวดภาวนา เนื่องจากศรัทธาในพระเจ้าเป็นสิ่งจำเป็นต่อสัตยาเคราะห์¹⁰⁴

สัตยาเคราะห์อาจใช้การกระทำที่ไร้ความรุนแรงหลายรูปแบบ เช่น การไม่ให้ความร่วมมือ การตีแผ่ การสร้างสรรค์และการบริการชุมชน โดยการไม่ให้ความร่วมมือหมายถึงการปฏิเสธที่จะร่วมกระทำบางอย่างที่ถือว่าการละเมิดสัจจะขั้นพื้นฐานและรวมไปถึงการปฏิเสธที่จะร่วมมือกับบุคคลที่ต้องรับผิดชอบต่อการละเมิดสัจจะนั้นด้วย การไม่ให้ความร่วมมืออาจจะกระทำได้โดย การนัดหยุดงาน การผลະงาน การเดินออกจากที่ประชุม การปิดร้านค้าหรือสำนักงาน การลาออก หรือการคืนยศฐาบรรดาศักดิ์ เป็นต้น ส่วนการตีแผ่นั้นหมายถึง การฝ่าฝืนกฎหมายบางฉบับทั้งทางตรงและอาจรวมไปถึงการการไม่ชำระภาษี หรือการยอมเข้าคุก เป็นต้น ส่วนการอดอาหารนั้นแม้ว่าจะเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพ แต่มิได้หมายความว่า การอดอาหารเป็นการต่อสู้แบบสัตยาเคราะห์ในทุกกรณี ซึ่งการอดอาหารส่วนมากเป็นเพียงแค่การประท้วง

¹⁰² เรื่องเดียวกัน, หน้า 15-22.

¹⁰³ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, ทำทนายทางเลือก: ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรง, หน้า 87-88.

¹⁰⁴ M. K. Gandhi, Non-violence in peace and war, vol. I (Ahmedabad: Navajivan Publishing House, 1948), pp. 59,61,318, อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, ทำทนายทางเลือก: ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรง, หน้า 88.

(Hunger strike) ที่กระทำโดยไม่มีการเตรียมการล่วงหน้าและขาดการใคร่ครวญ คานธีอธิบายว่าการอดอาหารนั้นจะต้องเป็นการอดอาหารโดยคนที่มีสิทธิที่จะอดอาหารด้วยซึ่งก็คือ ผู้ที่จะใช้วิธีอดอาหารจะต้องเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องโดยตรงกับบุคคลที่เป็นเป้าของการอดอาหาร ดังนั้นผู้ที่ไม่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องดังกล่าวจึงไม่มีสิทธิที่จะอดอาหารและไม่ควรที่จะใช้วิธีการเช่นนี้¹⁰⁵

ปฏิบัติการไร้ความรุนแรง (Nonviolence action)

ชาร์ป ได้ให้ความหมายของปฏิบัติการไร้ความรุนแรงว่า หมายถึง วิธีการต่างๆกว่า 10 ประเภทของการประท้วง การไม่ให้ความร่วมมือและการแทรกแซง ซึ่งเป็นปฏิบัติการที่ผู้กระทำได้ก่อให้เกิดภาวะขัดแย้งโดยการกระทำหรือปฏิเสธที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยไม่ใช้กำลังทางกายภาพ ดังนั้นในฐานะที่เป็นวิธีการ ปฏิบัติการไร้ความรุนแรงจึงไม่ได้หมายถึงความเฉื่อยชาและไม่ใช้การไม่กระทำการใดๆ แต่เป็นการกระทำที่ไร้ความรุนแรง¹⁰⁶

ปฏิบัติการไร้ความรุนแรงมีพื้นฐานเกี่ยวกับธรรมชาติของอำนาจทางการเมืองที่ว่า รัฐบาลหรือระบบนั้นขึ้นอยู่กับเจตนาดี การตกลงใจและแรงสนับสนุนของมวลชน...อำนาจนั้นเป็นพหุภาวะและอำนาจทางการเมืองก็เปราะบาง เนื่องจากขึ้นอยู่กับการเสริมกำลังอำนาจของกลุ่มต่างๆ ดังนั้นอำนาจที่ผู้ปกครองใช้แท้จริงแล้วจึงมีได้ดำรงอยู่ในตัวผู้ปกครองเอง หากแต่มาจากแหล่งที่อยู่นอกตัวเขาที่เกิดขึ้นมาจากการปะทะสัมพันธ์ระหว่างที่มาแห่งอำนาจต่อไปนี้บางส่วนหรือทั้งหมด¹⁰⁷

¹⁰⁵ โจแอนด์ บอนดูแรนต์, อหิงสา อาวุธของคนกล้า, หน้า 25-27.

¹⁰⁶ ยีน ชาร์ป, อำนาจและยุทธวิธีไร้ความรุนแรง, แปลโดย ชัยวัฒน์ สถาอานันท์และคมสัน หุตะแพทย์ (กรุงเทพมหานคร: โครงการหนังสือศาสนาและสันติวิธี, 2529), หน้า 96.

¹⁰⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 8-17.

1. อำนาจหน้าที่ (Authority) หรือสิทธิธรรมหมายถึง "...สิทธิที่จะสั่งหรือกำหนด ซึ่งผู้อื่นจะรับฟังหรือทำตาม"¹⁰⁸ อำนาจหน้าที่ของผู้ปกครองจึงเป็นอำนาจที่ประชาชนยอมรับโดยสมัครใจโดยปราศจากการบังคับใดๆ
2. ทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง จำนวนคนที่เชื่อฟัง ให้ความร่วมมือหรือให้ความช่วยเหลือผู้ปกครอง ทำให้อัตราส่วนของจำนวนคนดังกล่าวนี้ต่อประชากรทั้งหมด รูปแบบตลอดจนระดับการจัดองค์กรของคนเหล่านี้มีผลกระทบต่ออำนาจของผู้ปกครอง
3. ทักษะและความรู้ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะ ความรู้และความสามารถของผู้ที่สนับสนุนผู้ปกครองกับความต้องการของผู้ปกครอง มีผลกระทบต่ออำนาจของผู้ปกครอง
4. องค์กรประกอบที่สัมพันธ์กันได้ หมายถึง องค์กรประกอบทางอุดมการณ์และจิตวิทยา เช่น นิสัย ทัศนคติยอมจำนนหรือยอมเชื่อฟังและความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อผู้ปกครอง
5. ทรัพยากรทางวัตถุ หมายถึง ขอบข่ายของการควบคุมทรัพยากรต่างๆ ของผู้ปกครอง เช่น ทรัพยากรทางการเงิน ระบบเศรษฐกิจ หรือทรัพย์สิน ซึ่งต้องอาศัยวิธีการติดต่อสื่อสารและคมนาคมทำให้มีผลกระทบต่อขอบเขตอำนาจของผู้ปกครอง
6. อำนาจในการให้คุณโทษ (Sanctions) ซึ่งหมายถึง การบังคับให้ยินยอมเชื่อฟังโดยผู้ปกครองใช้กับประชาชนของตนเพื่อช่วยให้การยอมรับอำนาจหน้าที่ของตนโดยสมัครใจและเพิ่มระดับการเชื่อฟังคำสั่งของตน

โดยที่มาแห่งอำนาจของผู้ปกครองเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ขึ้นอยู่กับการยินยอมเชื่อฟังและให้ความร่วมมือของผู้ที่อยู่ใต้ปกครอง ไม่ว่าจะเป็นอำนาจหน้าที่ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงอยู่และจำเป็นสำหรับปฏิบัติการของระบบการปกครองทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะมีการบีบบังคับทางกายภาพมากเพียงใดก็ตาม ผู้ปกครองทุกคนยังคงต้องอาศัยการยอมรับอำนาจหน้าที่ตลอดจน

¹⁰⁸ Jacques Maritain, *Man and the state* (Chicago: University of Chicago Press, 1954, and London: Hollis and Carter, 1954), U.S. ed., p. 126; British ed., pp. 114-115, อ้างถึงใน ยีน ชาร์ป, *อำนาจและยทธวิธีไร้ความรุนแรง*, 12.

การยอมรับสิทธิในการปกครองและสิทธิในการสั่งการ ดังนั้นอำนาจหน้าที่จึงขึ้นอยู่กับเจตจำนงที่ดีของผู้อยู่ใต้ปกครองและอำนาจหน้าที่จะเปลี่ยนไปหรือถูกกระทบกระเทือนเมื่อเจตจำนงดังกล่าวแปรสภาพไป การสูญเสียอำนาจหน้าที่จึงมีผลร้ายแรงต่อตำแหน่งและอำนาจของผู้ปกครอง ส่วนที่มาของอำนาจอื่น ๆ นั้นก็จำเป็นที่จะต้องอาศัยพลเมืองเกือบทุกระบบที่จัดตั้งขึ้นเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นความร่วมมือและการเกือบของพลเมืองในการจัดระบบเศรษฐกิจและการบริหารที่ต้องอาศัยทักษะ ความรู้ ความสามารถ ค่าปรึกษา แรงงานและความสามารถในการบริหารจากพลเมืองเป็นจำนวนมากไม่น้อย ยิ่งไปกว่านั้นหากขอบเขตการควบคุมของผู้ปกครองยิ่งกว้างขึ้นเท่าใด ก็ยิ่งต้องอาศัยความช่วยเหลือจากพลเมืองมากขึ้นเท่านั้น หรือในกรณีที่มาแห่งอำนาจเป็นอำนาจในการให้คุณโทษ ความสามารถของผู้ปกครองในการใช้ทัณฑ์อำนาจนั้นจำเป็นต้องอาศัยการเชื่อฟังและความร่วมมือของพลเมืองอย่างน้อยจำนวนหนึ่ง เช่น การยินยอมของพลเมืองที่จะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ประสิทธิภาพในการปฏิบัติตามคำสั่งเพื่อการลงโทษ หรือแม้กระทั่งการผลิตอาวุธที่ต้องอาศัยคนจำนวนหนึ่งผลิตอาวุธให้เกิดขึ้นได้¹⁰⁹

ดังนั้นเมื่อที่มาแห่งอำนาจของผู้ปกครองขึ้นอยู่กับความยินยอมและความร่วมมือจากผู้อยู่ใต้ปกครอง การที่ผู้อยู่ใต้ปกครองปฏิเสธที่จะยินยอมหรือให้ความร่วมมือแก่ผู้ปกครองจึงเป็นการจำกัดอำนาจของผู้ปกครอง ทำให้อำนาจของผู้ปกครองอ่อนลงหรือแม้กระทั่งทำให้อำนาจของผู้ปกครองสลายไปได้¹¹⁰

ทั้งนี้ปฏิบัติการไร้ความรุนแรงมีวิธีการพื้นฐาน 3 ลักษณะได้แก่¹¹¹

1. การประท้วงหรือการโหมน้ำวโดยไร้ความรุนแรง หมายถึงการกระทำเชิงสัญลักษณ์โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะชักจูงฝ่ายตรงข้ามหรือคนอื่นๆหรือเพื่อแสดงให้เห็นถึงความไม่เห็นชอบหรือความไม่พึงพอใจของกลุ่ม ทั้งนี้ซาร์ปได้แบ่งการประท้วงโดยไร้ความรุนแรงและการโหมน้ำวออกเป็น 10 ลักษณะย่อยๆ รวมทั้งหมด 54 วิธีการ เช่น การใช้คำประกาศอย่างเป็นทางการด้วยการพูดในที่สาธารณะหรือจดหมายคัดค้านหรือสนับสนุน การใช้ตัวแทนกลุ่ม ปฏิบัติการเชิงสัญลักษณ์ ด้วยการติดธงและสีสัญลักษณ์ การสร้างเครื่องหมายใหม่หรือการให้ชื่อใหม่ การใช้

¹⁰⁹ ยีน ซาร์ป, อำนาจและยุทธวิธีไร้ความรุนแรง. หน้า 13-17.

¹¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 49.

¹¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 155-187.

แรงกดดันต่อปัจเจกบุคคล เช่น การตามติดเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือการแสดงความเป็นมิตรกับทหาร ตำรวจหรือฝ่ายตรงข้าม การเดินขบวน หรือการชุมนุมในที่สาธารณะ เป็นต้น

2. การไม่ให้ความร่วมมือ หมายถึง การเพิกถอนความร่วมมือทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง หรือสังคม¹¹² ดังนั้นการไม่ให้ความร่วมมือจึงสามารถแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะย่อยๆ ได้แก่ การไม่ให้ความร่วมมือทางสังคมซึ่งรวมไปถึงการคว่ำบาตรทางสังคม การไม่ให้ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ซึ่งรวมไปถึงการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจการการนัดหยุดงานและการไม่ให้ความร่วมมือทางการเมืองซึ่งรวมไปถึงการคว่ำบาตรทางการเมือง โดยแต่ละลักษณะของการไม่ให้ความร่วมมือมีวิธีการต่างๆ ดังนี้

การไม่ให้ความร่วมมือทางสังคมสามารถกระทำได้ 16 วิธี เช่น การอับเพินบุคคลด้วยการ การปฏิเสธที่จะมีความสัมพันธ์ทางสังคมด้วยการไม่พูดจาด้วย หรือแม้กระทั่งการขับไล่ออกจาก การเป็นสมาชิกของกลุ่ม การไม่ให้ความร่วมมือกับกิจกรรม ประเพณีและสถาบันทางสังคม เช่น การนัดหยุดเรียนของนักศึกษา การตื้อเฟ่งทางสังคมด้วยการไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบบางอย่าง การถอนตัวออกจากสถาบันต่างๆ การถอนตัวจากระบบสังคมโดยการอยู่แต่ในบ้าน หรือการที่ คนงานผละงานโดยไม่บอกล่วงหน้า เป็นต้น

การไม่ให้ความร่วมมือทางเศรษฐกิจสามารถกระทำได้ใน 2 ลักษณะใหญ่ๆ ได้แก่ การคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจและการนัดหยุดงานซึ่งทั้ง 2 ลักษณะประกอบไปด้วยวิธีการต่างๆ 49 วิธี เช่น ผู้บริโภคไม่บริโภคสินค้าบางชนิดที่ถูกคว่ำบาตร คนงานหรือผู้ผลิตปฏิเสธที่จะทำงานหรือ หรือขายสินค้า การถอนเงินจากธนาคาร การปฏิเสธเงินของรัฐบาล หรือการที่รัฐบาลประกาศห้าม ขายสินค้าบางชนิด การนัดหยุดงานของคนงานในโรงงาน การนัดหยุดงานของชาวนาหรือนักโทษ เป็นต้น

การไม่ให้ความร่วมมือทางการเมืองส่วนใหญ่จะมีประชาชนจำนวนมากเข้าร่วมด้วยการพร้อมใจกันงดเว้นที่จะยินยอมเชื่อฟัง ให้ความร่วมมือหรือประพฤติปฏิบัติในทางการเมืองตามที่เคยทำมาเป็นการชั่วคราวซึ่งมีทั้งหมด 38 วิธีการ เช่น การไม่ให้ความร่วมมือกับรัฐบาลโดยการคว่ำบาตรองค์กฤษฎีกาหรือการเลือกตั้งหรือการปฏิเสธเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ได้รับการแต่งตั้ง

¹¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 102.

การดื้อเฟื่องของประชาชนโดยการปฏิเสธที่จะสลายการชุมนุม การไม่ให้ความร่วมมือในการเกณฑ์ทหาร หรือการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายที่ไม่ชอบธรรม หรืออาจจะเป็นการไม่ให้ความร่วมมือในการบริหารงานของข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่รัฐที่มีต่อผู้บังคับบัญชาโดยการไม่ปฏิบัติตามคำสั่งหรือหลีกเลี่ยงการปฏิบัติอย่างเต็มประสิทธิภาพ เป็นต้น

3. การแทรกแซงโดยไร้ความรุนแรง หมายถึง การแทรกแซงเข้าไปในสถานการณ์โดยตรง การแทรกแซงนี้สามารถให้ผลได้ทั้งแง่บวกและแง่ลบ อาจจะเป็นการแยกสลายหรือแม้กระทั่งทำลายระเบียบแบบแผนพฤติกรรมที่มีอยู่ นโยบาย ความสัมพันธ์หรือสถาบัน การแทรกแซงจะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงโดยอาศัยกลไกการบังคับโดยไร้ความรุนแรง โดยไม่จำเป็นต้องให้ฝ่ายตรงข้ามหันมาเชื่อตามหรือพอใจกับสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไป

การแทรกแซงโดยไร้ความรุนแรงนี้มีทั้งหมด 41 วิธีการ แบ่งเป็น การแทรกแซงทางจิตวิทยาเช่น การอดอาหาร การแทรกแซงทางกายภาพเช่น การนั่งประท้วงในร้าน การยื่นประท้วงในสถานที่ที่ต้องการจะได้รับการยกเลิกการถูกปฏิเสธ การบุกรุกเข้าไปในที่ที่ถูกห้ามมิให้เข้าไปโดยไม่ใช่ความรุนแรง การใช้ร่างกายกีดขวางบุคคลอื่นนอกจากสิ่งที่คุณคนนั้นมีเป้าหมายจะกระทำทำให้บุคคลนั้นฝ่าไปไม่ได้ง่ายๆ การแทรกแซงทางสังคมเช่น การใช้บริการสาธารณะบางอย่างจนเกินขีดความสามารถ การตั้งสถาบันทางสังคมขึ้นใหม่เพื่อแทนสถาบันเก่า การแทรกแซงทางเศรษฐกิจเช่น การนัดหยุดงานของคนงานโดยยังคงอยู่ในโรงงาน การแทรกแซงทางการเมืองเช่น การจงใจกระทำคามผิดบางอย่างเพื่อให้ถูกคุมขัง หรือการตั้งรัฐบาลซ้อนเพื่อท้าทายอำนาจของรัฐบาลในสถานการณ์ที่มีการรัฐประหาร เป็นต้น

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการไม่ใช้ความรุนแรงในลักษณะที่เป็นปฏิบัติการไร้ความรุนแรงนั้นสามารถจะกระทำได้ถึง 198 วิธีการ โดยปฏิบัติการไร้ความรุนแรงในกรณีที่ประสบความสำเร็จจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใน 3 ลักษณะได้แก่¹¹³

1. การเปลี่ยนทัศนคติ (Conversion) ซึ่งหมายถึงฝ่ายตรงข้ามจะมีปฏิกิริยาต่อการกระทำของผู้ปฏิบัติการไร้ความรุนแรง โดยในที่สุดฝ่ายตรงข้ามจะมีทัศนคติใหม่เป็นการยอมรับจุดมุ่งหมายของผู้ปฏิบัติการเหล่านั้น เนื่องจากฝ่ายตรงข้ามเริ่มรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องที่จะทำเช่นนั้น เช่น

¹¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 102-103 และ 207-215.

ความเจ็บปวดของผู้ปฏิบัติการไร้ความรุนแรงทำให้ฝ่ายตรงข้ามเปลี่ยนทัศนคติเป็นต้น โดยการเปลี่ยนทัศนคตินี้มักจะเกี่ยวข้องกับอารมณ์ ความเชื่อ ท่าทีและระบบศีลธรรมของฝ่ายตรงข้าม

2. การโอนอ่อนผ่อนตาม (Accommodation) ซึ่งหมายถึง ฝ่ายตรงข้ามมิได้เปลี่ยนทัศนคติมาเห็นด้วยกับผู้ปฏิบัติการและไม่ถูกบังคับโดยไร้ความรุนแรง แต่เลือกที่จะตกลงยินยอมตามข้อเรียกร้องทั้งหมดหรือบางส่วน โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในความคิดของตนเกี่ยวกับปัญหาที่เกี่ยวข้องอยู่

3. การบังคับโดยไร้ความรุนแรง (Non-violence coercion) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยที่ไม่เป็นไปตามเจตนาของฝ่ายตรงข้ามและฝ่ายตรงข้ามก็ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยแต่ที่มาแห่งอำนาจของฝ่ายตรงข้ามถูกลดทอนหรือถูกทำลายด้วยวิธีการไร้ความรุนแรงจนกระทั่งฝ่ายตรงข้ามไม่สามารถจะควบคุมสถานการณ์ไว้ได้ ซึ่งประกอบไปด้วย 3 แนวทางด้วยกันได้แก่ การแข็งข้อที่มีผู้เข้าร่วมมากมายเกินกว่าจะควบคุมโดยการปราบปรามได้ การไม่ให้ความร่วมมือจนทำให้ระบบสังคม เศรษฐกิจและการเมืองไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้นอกจากจะยอมรับข้อเรียกร้องและการทำลายหรือบั่นทอนความสามารถของฝ่ายตรงข้ามที่จะใช้การปราบปราม เช่น ทหาร ตำรวจและข้าราชการปฏิเสธการให้ความช่วยเหลือในการปราบปราม เป็นต้น

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลสำเร็จของการประท้วงที่ใช้ความรุนแรง

Gamson ได้ศึกษาหลักฐานเชิงประจักษ์ของผลของการใช้ความรุนแรงกับการใช้กำลังบังคับพบว่า กลุ่มต่อต้านที่ใช้ความรุนแรงหรือโดยทั่วไปก็คือใช้ยุทธวิธีสร้างความวุ่นวายจะมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จใน 2 ประการด้วยกันกล่าวคือ ทำให้เกิดการยอมรับว่าผู้คัดค้านมีสิทธิเรียกร้องที่ชอบธรรมและได้รับประโยชน์สำหรับการเข้าร่วม¹¹⁴

¹¹⁴W. A. Gamson, *The strategy of social protest*. 2nd ed. (Belmont, CA: Wadsworth, 1990), cited in Marco C. Giugni, "Was it worth the effort?: The outcomes and consequences of social movements," *Annual Review of Sociology* 24 (1998): 375 in <http://cdnet2.carchula.ac.th/pdfhtml/O4512/N8AQQ/6F4.HTM>

เช่นเดียวกับการศึกษาของ Shorter และ Tilly ซึ่งได้ศึกษาการนัดหยุดงานในฝรั่งเศสพบว่า มีความสัมพันธ์ในแง่บวกระหว่าง การใช้ความรุนแรงกับผลของการนัดหยุดงาน¹¹⁵

อย่างไรก็ตาม Tart และ Ross ได้ศึกษาความขัดแย้งในประเด็นแรงงานซึ่งมีการใช้ ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกาตลอดปี 1968 พบว่า ความรุนแรงจะช่วยให้สหภาพซึ่งทำการ เรียกร้องนั้นบรรลุวัตถุประสงค์น้อยมาก¹¹⁶ เช่นเดียวกันกับการศึกษาของ Snyder และ Kelly ซึ่งพบ ว่า การสไตรก์ที่ใช้ความรุนแรงจะประสบความสำเร็จน้อยกว่าวิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรง¹¹⁷ นอกจากนี้ทั้งสองยังได้ทำการศึกษาต่อมาพบว่า การแสดงออกซึ่งวิธีการที่ใช้ความรุนแรงไม่มีความ สัมพันธ์ที่ส่งผลต่อการมีนโยบายการกระจายฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่เพิ่มขึ้นแต่อย่างใด รวมไปถึงนโยบายเกี่ยวกับการจ้างงานหรือการเปลี่ยนแปลงในเรื่องอาชีพการงานด้านอื่นๆด้วย¹¹⁸

¹¹⁵E. Shorter and C. Tilly, "Le déclin de la grève violente en France de 1890 à 1935," *Mouv. Soc.* 79 (1971): 95-118, cited in Marco C. Giugni, "Was it worth the effort?: The outcomes and consequences of social movements," *Annual Review of Sociology* 24: 375 in <http://cdnet2.carchula.ac.th/pdfhtml/O4512/N8AQQ/6F4.HTM>

¹¹⁶D. Taft and P. Ross, "American labor violence: its causes, character, and outcome," in *Violence in America*, eds. H. D. Graham and T. R. Gurr (New York: Praeger, 1969), cited in Marco C. Giugni, "Was it worth the effort?: The outcomes and consequences of social movements," *Annual Review of Sociology* 24 (1998): 375 in <http://cdnet2.carchula.ac.th/pdfhtml/O4512/N8AQQ/6F4.HTM>

¹¹⁷D. Snyder and W. R. Kelly, "Industrial violence in Italy, 1878-1903," *Am. J. Sociol.* 82 (1976): 131-162, cited in Marco C. Giugni, "Was it worth the effort?: The outcomes and consequences of social movements," *Annual Review of Sociology* 24: 375 in <http://cdnet2.carchula.ac.th/pdfhtml/O4512/N8AQQ/6F4.HTM>

¹¹⁸W. R. Kelly and D. Snyder, "Radical violence and socioeconomic changes among blacks in the United States," *Soc. Forces* 58 (1980): 739-760, cited in Marco C. Giugni, "Was it worth the effort?: The outcomes and consequences of social movements," *Annual Review of Sociology* 24: 375 in <http://cdnet2.carchula.ac.th/pdfhtml/O4512/N8AQQ/6F4.HTM>

2.4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวคัดค้านการเปิดดำเนินการของ โรงงานไทยแลนด์แทนทาลัมอินดัสตรี จังหวัดภูเก็ต

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการคัดค้านการเปิดดำเนินการของโรงงานแทนทาลัมที่ผ่านมานั้นมีไม่มากนัก โดยเป็นการวิจัยในประเด็นของความแปลกแยกกับการเข้าร่วมการคัดค้านปัญหาสิ่งแวดล้อมของประชาชน ศึกษากรณีโรงงานแทนทาลัมที่ภูเก็ตโดย เยาวนิจ กิตติธรรกุล ในปี 2529 ผลการวิจัยในครั้งนั้นพบว่า ความรู้สึกไร้บรรทัดฐานเป็นมิติของความแปลกแยกเพียงมิติเดียวที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับการเข้าร่วมคัดค้านโรงงานแทนทาลัม นอกจากนี้ยังพบว่าทัศนคติที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ความเชื่อต่อข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบทางลบของโรงงานแทนทาลัมและการมีส่วนร่วมทางสังคมมีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมคัดค้านโรงงานแทนทาลัมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อย่างไรก็ตามเมื่อนำตัวแปรทั้งสองตัวข้างต้นมาทำการวิเคราะห์หัตถดถอยพหุแบบขั้นตอนผลปรากฏว่า มีเพียงทัศนคติที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและความเชื่อต่อข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบทางลบของโรงงานเท่านั้นที่มีอำนาจในการอธิบายความแปรปรวนของการเข้าร่วมการคัดค้านโรงงานแทนทาลัม¹¹⁹

ส่วนการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการพบว่า กลุ่มคนใกล้ชิดมีอิทธิพลอย่างมากต่อการเข้าร่วมคัดค้านโรงงานของผู้ที่คัดค้านทั้งในแง่ความคาดหวังเชิงบรรทัดฐานและในเชิงเปรียบเทียบ และยังพบว่าประชาชนมีทัศนคติในแง่ลบต่อความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่รัฐในการควบคุมดูแลสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติซึ่งสั่งสมมาจากประสบการณ์โดยตรงที่ผ่านมาด้วยตนเอง ทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจและความไม่เชื่อถือกลไกในการอนุรักษ์ธรรมชาติของรัฐด้วย¹²⁰

นอกจากนี้ยังมีการวิจัยในประเด็นของ การตอบสนองต่อนโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมเคมี ศึกษาเฉพาะกรณีโรงงานแทนทาลัม จังหวัดภูเก็ต ซึ่งศึกษาโดย ไวทิสย์ สมุทกรลิน และเพ็ญพัทธ์ ทองแท้ ในปี 2530-2531 โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นชาวภูเก็ตที่อาศัยอยู่ในจังหวัดมากกว่า 5 ปีขึ้นไป เป็นชายร้อยละ 69 และหญิงร้อยละ 31 นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จบ

¹¹⁹ เยาวนิจ กิตติธรรกุล, "ความแปลกแยกกับการเข้าร่วมการคัดค้านปัญหาสิ่งแวดล้อมของประชาชน ศึกษากรณีโรงงานแทนทาลัมที่ภูเก็ต" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), หน้า 101.

¹²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 102.

การศึกษาในระดับภาคบังคับขึ้นไปและเป็นผู้มีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการไปใช้สิทธิเลือก ผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันและไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัดและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรถึง ร้อยละ 96

ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ทราบดีว่าปัญหามลพิษหมายถึง การที่ดิน น้ำและ อากาศเป็นพิษ โดยผู้ที่มาประท้วงส่วนใหญ่เคยมีประสบการณ์ในการชุมนุมประท้วงมาก่อนและ เห็นด้วยว่าตนเองมีสิทธิที่จะเดินขบวนต่อต้านและสิทธิในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่อง สภาพแวดล้อมของจังหวัด ซึ่งการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวคัดค้านนั้น ส่วนใหญ่ จะมาจากการบอกเล่าของญาติพี่น้อง สื่อสารมวลชนโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นและ ข้าราชการตามลำดับ นอกจากนี้ ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ทราบมาก่อนว่ามีการตั้งโรงงานแทนทาลัม รวมไปถึงไม่มีความรู้เกี่ยวกับแทนทาลัมจนกระทั่งมีการชุมนุมประท้วงโดยส่วนใหญ่ไม่เชื่อว่า โรงงานแทนทาลัมจะสามารถป้องกันอันตรายจากมลภาวะได้ทั้งหมด โดยให้เหตุผลว่าแม้แต่ โรงงานขนาดเล็กซึ่งไม่ใช่เทคโนโลยีขั้นสูง เจ้าหน้าที่ของรัฐก็ไม่สามารถจะควบคุมปัญหามลพิษได้ เช่น โรงงานปลาป่น โรงงานน้ำปลาซึ่งส่งกลิ่นรบกวนผู้ที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงโรงงานมาโดย ตลอด

นอกจากนี้ ผู้วิจัยสรุปว่า การชุมนุมประท้วงในครั้งนี้เป็นเพราะที่ผ่านมารัฐบาลเป็นผู้ กำหนดนโยบายอุตสาหกรรมเคมี โดยที่ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหา มลพิษมาโดยตลอด ดังนั้นเมื่อประชาชนทราบว่ามีการตั้งโรงงานแทนทาลัมและคำนึงถึงความ เสี่ยงในอันตรายที่จะได้รับมีมากกว่าผลประโยชน์ที่ได้รับจึงทำให้เกิดความกลัวและไม่ ยอมรับ ดังนั้นประชาชนจึงรวมตัวกันเพื่อหาทางออกที่ตนยอมรับได้ โดยมีความไม่พอใจต่อการ ตัดสินใจของรัฐบาลที่อนุญาตให้มีโรงงานแทนทาลัมเป็นพื้นฐาน และยังเชื่อว่าพฤติกรรมร่วมของ ประชาชนที่แสดงออกอย่างมากมายและมีใช้ความรุนแรงเป็นเพราะขาดการควบคุมทางสังคมที่ เด็ดขาดฉบับลงจึงทำให้เหตุการณ์ลุกลามออกไป

ส่วนทัศนคติของประชาชนที่มีต่อรัฐบาลนั้น ประชาชนส่วนใหญ่มีความเห็นว่ารัฐบาลให้ ความสนใจต่อการแก้ไขปัญหาแทนทาลัมน้อยหรือไม่ให้ความสนใจเลย รัฐบาลไม่เคยถาม ความเห็นของชาวภูเก็ตก่อนที่จะตัดสินใจทำอะไร โดยส่วนใหญ่เห็นว่าในวันเกิดเหตุ หากบุคคล สำคัญที่ประชาชนต้องการพบไม่ว่าจะเป็นนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม หรือผู้ว่าราชการจังหวัดมาพบประชาชนเชื่อว่าการจลาจลจะไม่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามประชาชน ส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับการใช้ความรุนแรง แต่ก็เห็นด้วยที่เจ้าหน้าที่ตำรวจวางเฉยและไม่ใช้

มาตรการเด็ดขาดจัดการผู้กระทำผิด นอกจากนี้ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีความมั่นใจว่ารัฐบาลจะสามารถแก้ไขปัญหานี้เองได้¹²¹

ส่วนผลการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในท้องถิ่นนั้น¹²² ส่วนใหญ่รู้สึกเสียใจที่โรงงานฯ ถูกเผาเนื่องจากเห็นว่ามีความจำเป็นในการพัฒนาเศรษฐกิจและการถ่ายทอดเทคโนโลยีแต่ก็ยังหวาดกลัวปัญหามลพิษด้วย โดยเชื่อว่าเหตุการณ์จลาจลที่เกิดขึ้นเป็นความบกพร่องของทุกฝ่ายตั้งแต่หน่วยงานรัฐในระดับจังหวัดที่ประเมินสถานการณ์ผิดพลาด ไม่มีการวางแผนอย่างรอบคอบไม่ว่าจะเป็น การเชิญชวนประชาชนมาชุมนุมกันเป็นจำนวนมากโดยไม่สามารถควบคุมมวลชนได้ ขาด การประสานงานระหว่างข้าราชการที่รับผิดชอบดูแลประชาชน สถานที่ในการชุมนุมไม่เหมาะสม เนื่องจากศาลาประชาคมมีขนาดเล็กเกินไป ตลอดจนเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่มีประสบการณ์เกี่ยวกับ เหตุการณ์ที่บ้านปลายและรุนแรงจึงทำให้ไม่สามารถตัดสินใจแก้ไขสถานการณ์ได้ทันที่ ส่วน ประชาชนที่มาชุมนุมนั้นมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน รู้สึกประทับใจเมื่อบุคคลอื่นแสดงความรู้สึก ออกมา จึงทำให้กล้าที่จะแสดงออกในลักษณะที่เป็นการกระทำตามกัน อีกทั้งประชาชนส่วนหนึ่ง มีความคุ้นเคยในอารมณ์ที่สะสมมานานในเรื่องมลพิษของโรงงานอุตสาหกรรมอื่นๆ ที่ทำให้ตนเองเดือดร้อน ส่วนนักวิชาการนั้นที่นำข้อมูลในการอภิปรายนั้นน่าจะเป็นกลางไม่ใช่ให้ ข้อมูลในแง่ลบเพียงอย่างเดียว และที่สำคัญเชื่อว่ารัฐบาลไม่มีความจริงใจในการแก้ไขปัญหา แต่ ปล่อยให้เหตุการณ์ลุกลามบานปลาย ทั้งๆที่ชาวภูเก็ตต้องการคำตอบจากรัฐบาลว่า ให้มีคำสั่งปิด โรงงานฯ เท่านั้น แต่รัฐบาลกลับมายังเสียงและดูท่าทีของชาวภูเก็ตว่ามีความรู้สึกอย่างไรต่อ โรงงานฯ ส่วนโรงงานเองนั้นก็ไม่เห็นความสำคัญของการประชาสัมพันธ์เพียงพอ ส่วนสื่อต่างๆ นั้น มีการประโคมข่าวมากเกินไปและบางครั้งก็บิดเบือนจากความเป็นจริง

นอกจากนี้บุคคลสำคัญยังเชื่อว่า การจลาจลในครั้งนี้จะต้องมีกลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลและมี ผลประโยชน์อยู่เบื้องหลังในการให้ความช่วยเหลือด้านเงินทุน ที่ปรึกษา หรือการเผาโรงงานอย่าง ลับๆอยู่ด้วย เพราะสงสัยว่าค่าใช้จ่ายในการเดินทางของประชาชนทั้งจังหวัด ค่าอุปกรณ์ ค่าจัด

¹²¹ไวทิสย์ สมุทรกลิน และเพ็ญพัทธ์ ทองแท้, การสนองตอบต่อนโยบายการพัฒนา อุตสาหกรรมเคมี: ศึกษาเฉพาะกรณีโรงงานแทนทาลัม จังหวัดภูเก็ต พ.ศ. 2529 (ปัตตานี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2531), หน้า 56-70.

¹²²เรื่องเดียวกัน, หน้า 119-123.

นิทรรศการและค่าเดินทางของตัวแทนนักศึกษา 24 สถาบันมาจากที่ไหน โดยเชื่อว่าเงินบริจาคของประชาชนไม่น่าที่จะมากพอในการปลุกระดมมวลชนจำนวนมากขนาดนี้ได้

2.5 กรอบในการศึกษา

ในการศึกษาเรื่อง การใช้ความรุนแรงในการเคลื่อนไหวคัดค้านการเปิดดำเนินงานของโรงงานไทยแลนด์เทนท์ทาล์มอินดัสตรี จังหวัดภูเก็ต เป็นการศึกษาการใช้ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในการชุมนุมประท้วงของประชาชน ในเบื้องต้นคงจะต้องทำความเข้าใจความรุนแรงที่เกิดขึ้นใน 2 ส่วนด้วยกันกล่าวคือ ปรากฏการณ์ของการใช้ความรุนแรงและเงื่อนไขที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรง

2.5.1 การวิเคราะห์ปรากฏการณ์ของการใช้ความรุนแรง

ทั้งนี้การจะเข้าใจถึงปรากฏการณ์ของการใช้ความรุนแรงในกรณีดังกล่าวได้นั้น คงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องเริ่มต้นจากความหมายของความรุนแรง (Violence) ซึ่งโดยทั่วไปมีการให้ความหมายที่แตกต่างกันออกไปใน 2 ลักษณะ โดยในลักษณะแรกจะพิจารณาถึงความหมายของความรุนแรงในแง่ที่เป็นพฤติกรรมหรือการกระทำ ความรุนแรงจึงมักจะหมายถึง การใช้กำลังเพื่อทำให้เกิดอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สิน เช่น การประทุษร้ายต่อร่างกาย การเผาทำลายทรัพย์สิน เป็นต้น อย่างไรก็ตามยังมีการให้ความหมายของความรุนแรงในอีกลักษณะหนึ่งซึ่งพิจารณาถึงผลที่เกิดขึ้นกับผู้ที่ถูกใช้ความรุนแรงเป็นสำคัญเช่น ความพิการหรือความตาย หากพิจารณาให้ถึงที่สุดแล้วผลที่เกิดขึ้นจากความรุนแรงนั้นก็คือ บุคคลนั้นถูกจำกัดโอกาสที่จะสามารถบรรลุศักยภาพของตนได้ตามความเป็นจริงที่เป็นอยู่ในขณะนั้น เช่น ถ้าบุคคลดังกล่าวมีศักยภาพพอที่จะประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนเองและครอบครัวให้อยู่อย่างสุขสบายได้ แต่ถูกทำให้พิการจนไม่สามารถประกอบอาชีพเพื่อให้ตนเองและครอบครัวได้ดำรงชีวิตอย่างปกติสุขทั้งๆที่บุคคลนั้นมีความสามารถจะกระทำได้ ความพิการที่เกิดขึ้นจึงเป็นการจำกัดโอกาสที่บุคคลนั้นจะสามารถบรรลุถึงศักยภาพที่มีอยู่ได้ในระดับหนึ่ง ในขณะที่หากบุคคลนั้นถูกทำให้ตาย บุคคลนั้นย่อมไม่สามารถที่จะมีโอกาสในการบรรลุศักยภาพที่มีอยู่ได้อย่างสิ้นเชิง

จะเห็นได้ว่าหากพิจารณาถึงผลที่เกิดขึ้นกับผู้ที่ถูกใช้ความรุนแรงเป็นสำคัญจะพบว่าความรุนแรงหรือกล่าวให้ถึงที่สุดแล้วก็คือ การจำกัดโอกาสในการบรรลุศักยภาพของมนุษย์นั้นไม่จำเป็นจะต้องมีบุคคลเป็นผู้กระทำหรือใช้กำลังอย่างชัดเจนจึงจะสามารถก่อให้เกิดผลเช่นเดียวกันได้เสมอไป เช่น ความตายไม่ว่าจะเกิดจากการที่มีผู้ใช้กำลังหรือใช้อาวุธในการฆ่าให้ตายหรือเกิด

จากโครงสร้างทางสังคมที่เอารัดเอาเปรียบจนกระทั่งทำให้ผู้คนต้องล้มตายเนื่องจากขาดอาหาร ผลที่เกิดขึ้นก็ยังคงเป็นความตายซึ่งยังคงเป็นความรุนแรงไม่ต่างกัน

การพิจารณาถึงความรุนแรงโดยคำนึงผลที่เกิดขึ้นจึงทำให้ปรากฏการณ์ของความรุนแรงไม่จำเป็นที่จะต้องมีที่มาเพียงแค่ว่าต้องมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มบุคคลใดกลุ่มบุคคลหนึ่งเป็นผู้กระทำเท่านั้นจึงจะเป็นการใช้ความรุนแรง ซึ่งปรากฏการณ์ของการใช้ความรุนแรงในลักษณะที่มีที่มาจากตัวบุคคลเป็นผู้ใช้ความรุนแรงนี้มักจะเรียกว่าเป็น ความรุนแรงส่วนบุคคล (Personal violence) หรือความรุนแรงทางตรง (Direct violence) ในขณะที่หากความรุนแรงมีที่มาจากโครงสร้างทางสังคมดังที่กล่าวถึงข้างต้นก็มักจะเรียกว่าเป็น ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (Structural violence) นอกจากนี้ความรุนแรงอาจจะมีที่มาจากวัฒนธรรม ศาสนา ระบบความคิด บรรทัดฐานทางสังคม หรือภาษา ซึ่งทำหน้าที่ในการให้เหตุผลหรือให้ความชอบธรรมในการใช้ความรุนแรง กล่าวคือทำให้ความรุนแรงที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ยอมรับในสังคม ความรุนแรงที่มีที่มาจากลักษณะดังกล่าวนี้มักจะเรียกรวมๆว่าเป็น ความรุนแรงในเชิงวัฒนธรรม (Cultural violence)

ดังนั้นในการอธิบายปรากฏการณ์ของความรุนแรงในการชุมนุมประท้วงในกรณีดังกล่าว จึงต้องให้ความสำคัญกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นในหลายระดับด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงที่ปรากฏขึ้นในระดับที่เป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเป็นผู้กระทำซึ่งอาจจะแสดงออกในรูปของการใช้กำลังเพื่อทำให้บุคคลอื่นได้รับบาดเจ็บ หรือการทำลายทรัพย์สินของบุคคลให้ได้รับความเสียหาย ปรากฏการณ์ของความรุนแรงในระดับที่เป็นโครงสร้างหรือสถาบันทางสังคมซึ่งอาจจะแสดงออกในรูปของการใช้อำนาจของหน่วยงานภาครัฐที่อาศัยระเบียบข้อบังคับทางกฎหมายซึ่งมีลักษณะของการกดขี่หรือไม่เปิดโอกาสให้คนในสังคมสามารถมีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีตามสมควรแก่อัตภาพได้ รวมไปถึงปรากฏการณ์ของความรุนแรงในระดับที่เป็นวัฒนธรรมซึ่งอาจจะแสดงออกในรูปของระบบความคิด ธรรมเนียมปฏิบัติ หรือการใช้ภาษาและสื่อสัญลักษณ์ต่างๆที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมหรือบรรทัดฐานของคนสังคมที่ยอมรับการใช้ความรุนแรงในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งด้วยเป็นสำคัญ

2.5.2 การวิเคราะห์เงื่อนไขที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรง

ในการศึกษาเรื่อง การใช้ความรุนแรงในกรณีศึกษามีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการเคลื่อนไหวคัดค้านการเปิดดำเนินงานของโรงงานแทนทาลัมโดยประชาชนภูเก็ต ดังนั้นการใช้ความรุนแรงในกรณีดังกล่าวจึงเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งในแง่ที่เป็นการใช้ความรุนแรงเป็นวิธีการ

จัดการหรือแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ปัญหาก็คือ เหตุใดการใช้ความรุนแรงจึงเป็นวิธีการของการแก้ไขปัญหาหรือเงื่อนไขใดที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรงในกรณีดังกล่าว

ทั้งนี้ที่ผ่านมาได้มีการศึกษาและทฤษฎีที่กล่าวถึงสาเหตุหรือเงื่อนไขที่ทำให้มีการใช้ความรุนแรงแตกต่างกันออกไป บางทฤษฎีเชื่อว่า การใช้ความรุนแรงเป็นธรรมชาติของมนุษย์ อย่างไรก็ตามคำอธิบายดังกล่าวมีข้อที่น่าสงสัยโดยเฉพาะประเด็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ เนื่องจากสังคมมนุษย์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้มีพัฒนาการในด้านต่างๆมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นวิทยาศาสตร์ การปกครอง ศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนวัฒนธรรมต่างๆ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและมีผลต่อพฤติกรรมหรือการกระทำของมนุษย์ด้วยเช่นเดียวกัน ดังนั้นการสรุปว่า พฤติกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดของมนุษย์เป็นลักษณะตามธรรมชาติของมนุษย์ย่อมหมายความว่า พฤติกรรมเหล่านั้นจะต้องแสดงออกอย่างเป็นอิสระหรือไม่อยู่ภายใต้ระเบียบโครงสร้างทางสังคมหรือวัฒนธรรมใดๆดังกล่าวข้างต้นเลย ซึ่งแทบจะเป็นไปไม่ได้เลยในความเป็นจริง

นอกจากนี้ยังมีทฤษฎีที่เชื่อว่า การใช้ความรุนแรงเป็นผลมาจากเงื่อนไขทางจิตวิทยาของมนุษย์ ทฤษฎีในกลุ่มนี้มักจะสรุปว่า มนุษย์ใช้ความรุนแรงเนื่องจากมีความคับข้องใจ (Frustration) หรือมีความไม่พอใจเป็นพื้นฐาน แต่ปัญหาก็คือ ความคับข้องใจหรือความไม่พอใจเพียงพอที่จะทำให้มนุษย์ใช้ความรุนแรงในทุกกรณีหรือไม่ จากกรณีศึกษาดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ในช่วงของการเคลื่อนไหวคัดค้านในระยะแรกๆนั้น กลุ่มผู้ประท้วงก็มีความไม่พอใจอันเนื่องมาจากการที่รัฐอนุญาตให้มีการสร้างโรงงานซึ่งเข้าใจว่าจะเป็นอันตรายแก่ประชาชนเช่นเดียวกัน แต่ก็ไม่ปรากฏว่ามีการใช้ความรุนแรงแต่อย่างใด ดังนั้นทฤษฎีดังกล่าวจึงมีข้อที่น่าสงสัยในประเด็นที่ว่า เงื่อนไขของความไม่พอใจแต่เพียงอย่างเดียวเพียงพอหรือไม่ที่จะทำให้เกิดมีการใช้ความรุนแรง

ส่วนทฤษฎีที่อธิบายว่า การใช้ความรุนแรงมีเงื่อนไขมาจากตัวแปรในระดับทางเลือกในเชิงยุทธวิธีนั้นมีสมมุติฐานที่ว่า หากการใช้ความรุนแรงสามารถนำมาซึ่งสิ่งที่ต้องการได้ก็จะเป็นการตัดสินใจที่จะใช้ความรุนแรง คำอธิบายดังกล่าวนี้ น่าสนใจเนื่องจากการพิจารณาถึงการใช้อำนาจความรุนแรงในฐานะที่เป็นวิธีการของการจัดการกับความขัดแย้งโดยตรง อย่างไรก็ตามปัญหาที่ตามมาก็คือ การยอมรับว่าการใช้ความรุนแรงเป็นวิธีการที่มีประโยชน์หรือเหมาะสมในการแก้ไขปัญหาอื่นอีกด้านหนึ่งสะท้อนถึงความเชื่อที่ว่า วิธีการอื่นซึ่งนอกเหนือจากการใช้ความรุนแรงนั้น ไม่สามารถนำมาซึ่งผลสำเร็จตามที่ต้องการด้วยเป็นสำคัญ ดังนั้นการเล็งเห็นถึงประโยชน์ของการใช้ความรุนแรงจึงน่าจะมาจากเงื่อนไขอื่นๆที่นำไปสู่การยอมรับการใช้ความรุนแรงด้วยเป็นสำคัญ

ในขณะที่ทฤษฎีซึ่งเชื่อว่าสถานการณ์เป็นเงื่อนไขที่ทำให้มีการใช้ความรุนแรงนั้นจะอธิบายว่า สถานการณ์ของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์เฉพาะหนึ่งๆ ซึ่งคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีการใช้ความรุนแรงหรือคาดว่าอีกฝ่ายจะใช้ความรุนแรงเป็นเงื่อนไขที่ทำให้มีการใช้ความรุนแรงเกิดขึ้นในการประท้วงได้ ทฤษฎีดังกล่าวจึงพิจารณาถึงการใช้ความรุนแรงในฐานะที่เป็นวิธีการตอบโต้กับคู่กรณีในสถานการณ์ของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเฉพาะเป็นกรณีไป นอกจากนี้ทฤษฎีดังกล่าวอาจจะสอดคล้องกับทฤษฎีที่เชื่อว่าการใช้ความรุนแรงมีเงื่อนไขมาจากทางเลือกในเชิงยุทธวิธีข้างต้นในแง่ที่ว่า สถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงน่าจะเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกวิธีการในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยเป็นสำคัญ กล่าวคือมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่ว่าสถานการณ์ทำให้เกิดการตัดสินใจว่าการใช้ความรุนแรงเป็นทางเลือกที่เหมาะสมและสามารถนำมาซึ่งสิ่งที่ต้องการได้ในขณะนั้น

ส่วนทฤษฎีที่อธิบายว่าการใช้ความรุนแรงมีเงื่อนไขมาจากโครงสร้างทางสังคมที่มีลักษณะของการกดขี่ทำให้จำเป็นจะต้องใช้ความรุนแรงเพื่อออกจากโครงสร้างที่กดขี่นั้น โดยโครงสร้างดังกล่าวอาจจะเป็นไปได้ทั้ง ระเบียบกฎหมาย การดำเนินนโยบายของรัฐหรือกระบวนการในการจัดการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของสังคมซึ่งไม่เปิดช่องให้คู่กรณีของความขัดแย้งมีทางออกอื่นๆ ที่เหมาะสมนอกจากการใช้ความรุนแรง คำอธิบายในเชิงโครงสร้างทางสังคมจึงมีฐานคติที่ว่า ระเบียบโครงสร้างทางสังคมมีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ทั้งนี้หากพิจารณาถึงกรณีศึกษาดังกล่าวจะพบว่า การใช้ความรุนแรงในการเคลื่อนไหวคัดค้านของประชาชนเกิดขึ้นในช่วงที่หน่วยงานภาครัฐได้เข้ามาบีบบังคับในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งแล้ว ดังนั้นกระบวนการของการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งซึ่งเป็นเงื่อนไขในเชิงโครงสร้างจึงน่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงในกรณีดังกล่าวด้วยเป็นสำคัญ

เมื่อพิจารณาทฤษฎีที่อธิบายถึงเงื่อนไขที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรงข้างต้น จะพบว่าในการวิเคราะห์เงื่อนไขที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรงในการเคลื่อนไหวคัดค้านการเปิดดำเนินงานของโรงงานไทยแลนด์แทนทาลัมอินดัสตรี จังหวัดภูเก็ต นั้นน่าจะประกอบไปด้วย

1. เงื่อนไขทางจิตวิทยาของมวลชนในลักษณะที่กลุ่มผู้คัดค้านอาจจะมีความไม่พอใจ ความผิดหวังหรือความโกรธแค้นจากกระบวนการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งของรัฐซึ่งไม่สามารถตอบสนองความต้องการในการยกเลิกการสร้างโรงงานฯตามข้อเรียกร้องได้ จึงนำไปสู่การใช้ความรุนแรงของประชาชนโดยการเผาทำลายโรงงานเพื่อมิให้โรงงานดังกล่าวสามารถเปิดดำเนินการได้ต่อไป

2. เจื่อนไขของประสบการณ์และการเรียนรู้เรื่องการประท้วงในลักษณะที่กลุ่มผู้คัดค้านไม่ใช้ความรุนแรงเป็นยุทธวิธีของการเรียกร้องแต่ไม่สามารถนำมาซึ่งสิ่งที่ต้องการได้ จึงทำให้กลุ่มผู้คัดค้านใช้ความรุนแรงในลักษณะที่เป็นวิธีการในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งเพื่อให้ได้มาซึ่งผลสำเร็จตามที่ต้องการ

3. เจื่อนไขของสถานการณ์เฉพาะของการประท้วงซึ่งอาจจะทำให้กลุ่มผู้ชุมนุมอยู่ในสภาวะกดดันหรือมีความตึงเครียดสูงจากการที่ต้องรอรัฐมนตรีเป็นเวลานานโดยไม่มีเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือตัวแทนกลุ่มผู้คัดค้านสามารถชี้แจงได้ว่าเหตุใดรัฐมนตรีจึงไม่พบประชาชนตามกำหนดเวลา ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ตัวแทนของรัฐใช้ความรุนแรงในเชิงจิตวิทยา กับกลุ่มผู้ชุมนุม จึงทำให้มีการใช้ความรุนแรงเพื่อตอบโต้กับสถานการณ์ในขณะนั้น

4. เจื่อนไขของความรุนแรงเชิงโครงสร้างในลักษณะของกระบวนการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งของรัฐที่ทำให้กลุ่มผู้คัดค้านไม่มีช่องทางเลือกอื่นในการประสบผลสำเร็จตามข้อเรียกร้อง ซึ่งทำให้กลุ่มผู้คัดค้านเห็นว่าการแก้ไขปัญหาลงทางตัน ดังนั้นจึงต้องใช้ความรุนแรงเพื่อแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งที่เกิดขึ้น